

**INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY**

Polskie gospodarstwa z chowem bydła mlecznego na tle wybranych krajów

Prof. dr hab. Wojciech Ziętara
Mgr inż. Marcin Adamski

Warszawa, 12 lipca 2013 roku

Plan prezentacji

- 1. Wprowadzenie**
- 2. Źródła danych i metody**
- 3. Miejsce i rola produkcji mleka w Polsce i w wybranych krajach**
- 4. Potencjał produkcyjny i organizacja produkcji badanych gospodarstw**
- 5. Koszty i efekty badanych gospodarstw**
- 6. Czynniki determinujące rozwój gospodarstw polskich gospodarstw mlecznych**

Wnioski

Wprowadzenie

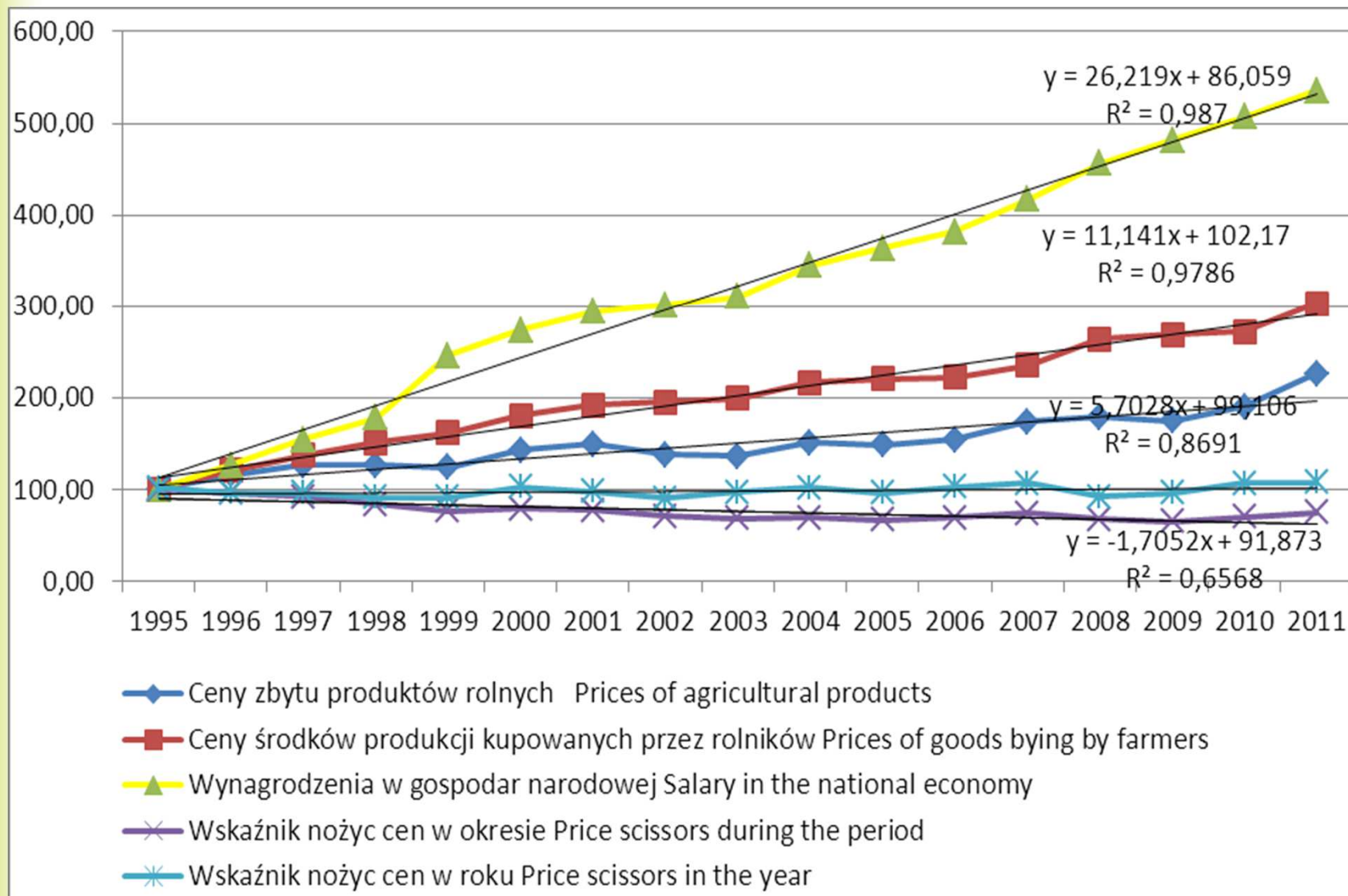

- **Mleko i żywiec wołowy – podstawowy element produkcji zwierzęcej**
- **W 2011 r. udział mleka i żywca w towarowej produkcji zw. wynosił – 43,2%**
- **W 2010 r. 453,9 tys. gosp. mlecznych**
- **Silne procesy koncentracji. Spadek l. gospodarstw o 51,8% w stos. do 2002r.**
- **Dodatni bilans handlu zagr. produktami przetwórstwa mlecznego, saldo w 2012 r. 913 mln euro**
- **Zmiany cen czynników produkcji i produktów rolniczych**

Wprowadzenie

- Wykres1. Tendencje zmian w kosztach czynników produkcji

Wprowadzenie

Cel badań:

Ocena działalności produkcyjnej i ekonomicznej gospodarstw nastawionych na produkcję mleka w Polsce oraz określenie ich efektywności, a także kierunków ich rozwoju na tle analogicznych gospodarstw węgierskich, niemieckich, duńskich i holenderskich w latach 2008-2010.

Źródła danych i metody

- Dane z gospodarstw mlecznych Polskiego i Europejskiego FADN w latach 2008-2010

Liczebność badanych gospodarstw

Klasy SO Tys. euro	Polska	Węgry	Niemcy	Dania	Holandia
25 - 50	500 - 1000	15 - 40	40 - 100	-	-
50 - 100	500 - 1000	15 - 40	200 - 500	-	15 - 40
100 - 500	100 200	15 - 40	1000 - 2000	100 - 200	200 - 500
500 i więcej	-	15 - 40	200 - 500	200 - 500	40 - 100

Źródła danych i metody

Wskaźniki oceny

- potencjału produkcyjnego,
- organizacji produkcji
- kosztów
- efektywności produkcji mleka

Źródła danych i metody

- **Potencjał produkcyjny gospodarstw:**
  1. **Powierzchnia użytków rolnych (ha),**
  2. **Udział gruntów dzierżawionych (%),**
  3. **Nakłady pracy (AWU/100 ha UR),**
  4. **Udział pracy własnej (%),**
  5. **Wartość aktywów (tys. euro/ha),**
  6. **Udział kapitału własnego w pasywach (%)**

Źródła danych i metody

- **Organizacja produkcji**
  1. **Udział pastewnych w UR (%),**
  2. **Obsada zwierząt (SD/100 UR),**
  3. **Liczba krów (szt./gospodarstwo),**
  4. **Udział produkcji zwierzęcej w całkowitej produkcji gospodarstwa (%)**

Źródła danych i metody

■ Koszty

1. Koszty ogółem (tys. EUR/ ha UR),
2. Koszty bezpośrednie (tys. EUR/ha UR),
3. Koszty pracy najemnej (EUR/ ha UR),
4. Koszty czynszu dzierżaw. (EUR/ha UR),
5. Koszty odsetek (EUR/ha UR),
6. Koszty amortyzacji (EUR/ha UR)

Źródła danych i metody

▪ Efekty

1. **Produktywność ziemi (tys. EUR/ha UR),**
2. **Produktywność aktywów (krotność),**
3. **Wydajność pracy (tys. EUR/ha UR),**
4. **Dochodowość ziemi (tys. EUR/ha UR),**
5. **Dochodowość pracy własnej (tys. EUR/ha UR),**
6. **Udział dopłat w dochodzie z gosp. (%),**
7. **Udział dopłat w przychodach z gosp. (%).**

Źródła danych i metody

- **Efekty c.d.**
- 8. Dochód z zarządzania (tys. EUR/gosp.),**
- 9. Parytet dochodowy A (%),**
- 10. Parytet dochodowy B (%),**
- 11. Stopa inwestycji netto (%)**

Koszty użycia własnych czynników produkcji

Kraje	Wielkość gospodarstwa w SO (tys. euro) typ.45			
	25 - 50	50 -100	100- 500	500 i więcej
	Koszty ziemi (euro/ha)			
Polska	52,3	57,9	47,3	-
Węgry	29,3	46,3	68,6	80,1
Niemcy	218,2	196,1	238,9	137,9
Dania	-	-	494,5	666,7
Holandia	-	674,2	626,3	819,6
Kraje	Koszty pracy w rolnictwie (euro/h)			
Polska	1,86	1,93	2,72	-
Węgry	2,24	2,13	2,59	4,35
Niemcy	5,98	7,89	8,21	10,79
Dania	-	-	16,85	18,04
Holandia	-	10,56	12,34	13,89
Kraje	Koszt pracy w gospodarce narodowej (euro/h)		Koszt kapitału wg obligacji 10-letnich (%)	
Polska	4,36		5,91	
Węgry	4,53		8,53	
Niemcy	21,55		3,82	
Holandia	24,86		3,94	
Holandia	21,95		3,92	

Miejsce i rola produkcji mleka w Polsce i w wybranych krajach

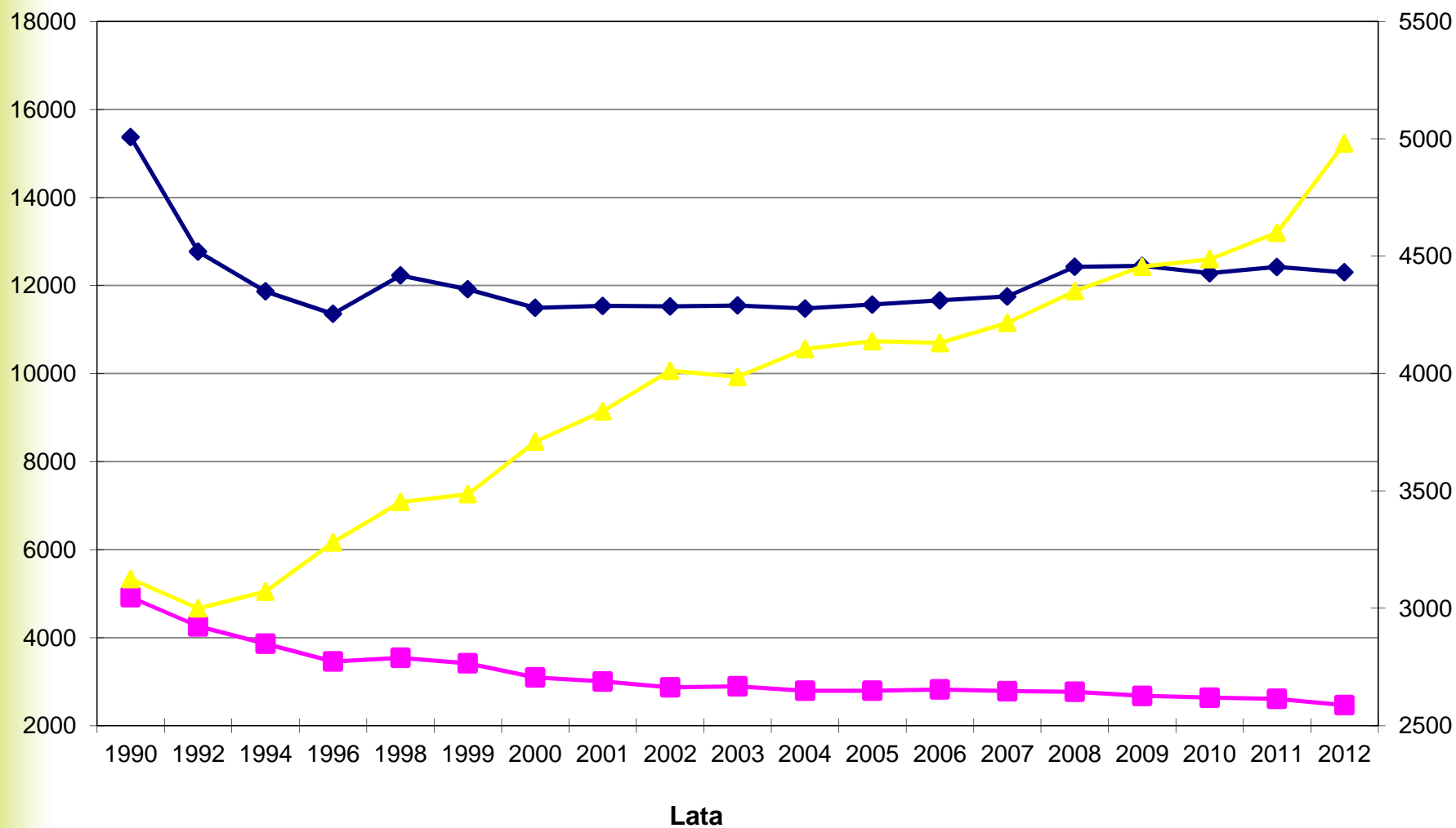
Struktura towarowej produkcji rolniczej w latach 2000 – 2011

Wyszczególnienie	2000		2005		2011	
	Mln. zł.	%	Mln. zł.	%	Mln. zł.	%
Towarowa produkcja rolnicza	33491,4	100,0	42907,0	100,0	71263,1	100,0
w tym: produkcja roślinna	12541,0	37,4	16605,6	38,7	33239,7	46,6
produkcja zwierzęca	20950,4	62,6	26301,4	61,3	38023,4	53,4
Produkcja mleka	6725,4	32,1 ^a	8475,3	32,2 ^a	12205,9	32,1 ^a
Produkcja żywca wołowego	2028,3	9,7 ^a	2558,3	9,7 ^a	4251,4	11,1 ^a
Razem produkcja bydłęca	8753,7	41,8^a	11033,6	41,9^a	16457,3	43,2^a

a – udział w produkcji zwierzęcej

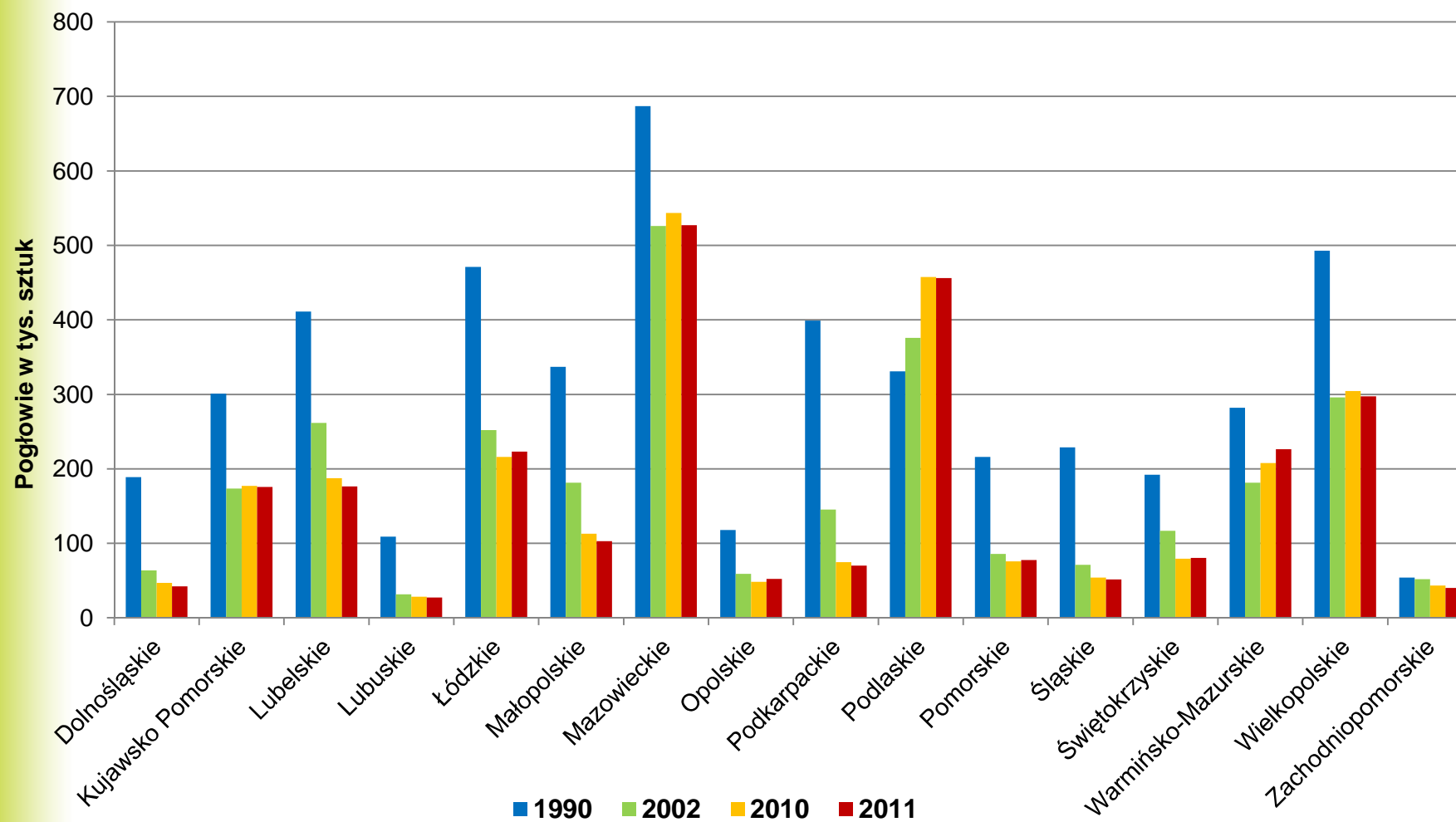
Pogłowie bydła, produkcja mleka, wydajność mleczna

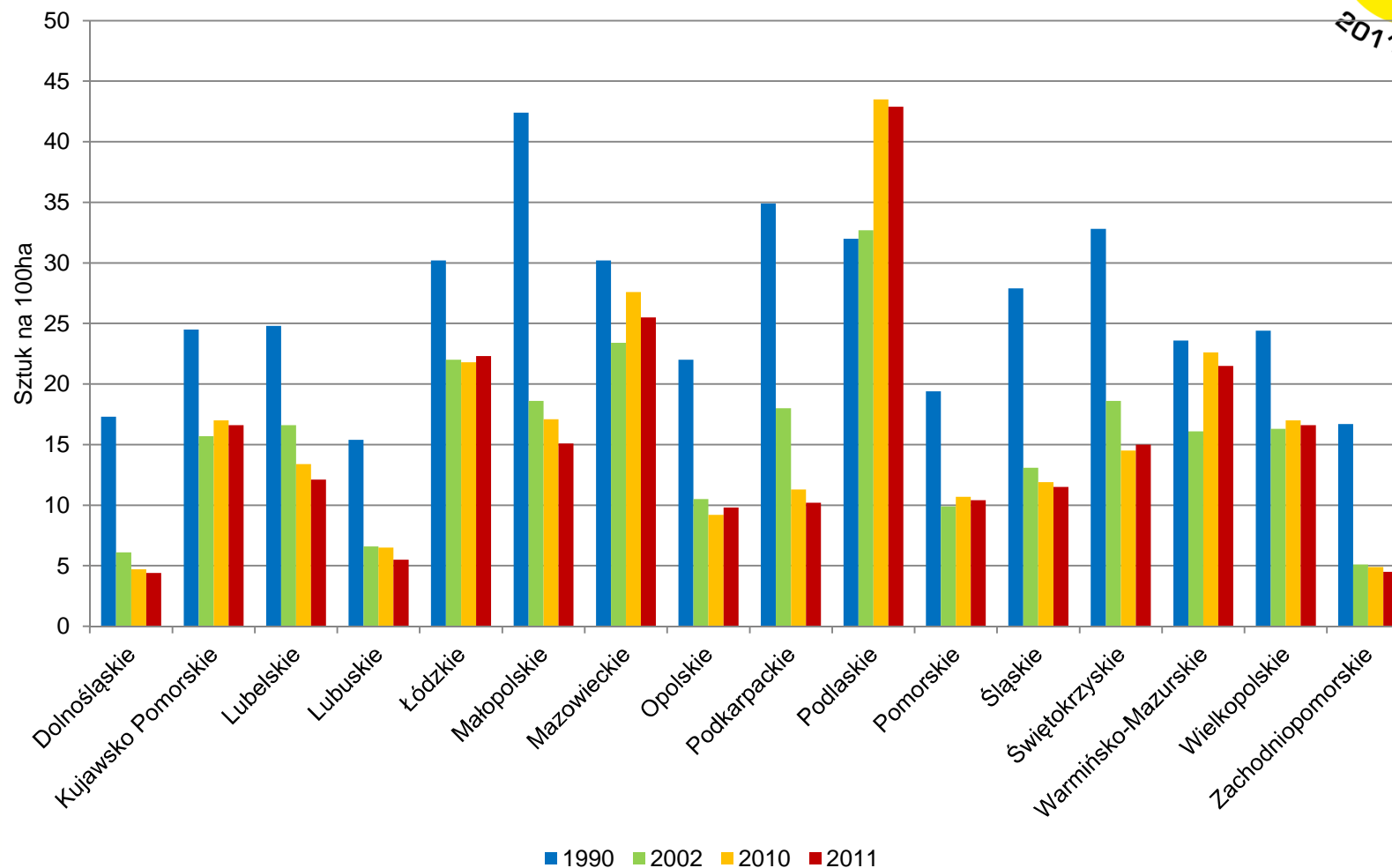
■ Pogłowie krów [tys. szt.]   ◆ Produkcja mleka [mln l]   ▲ Wydajność mleczna

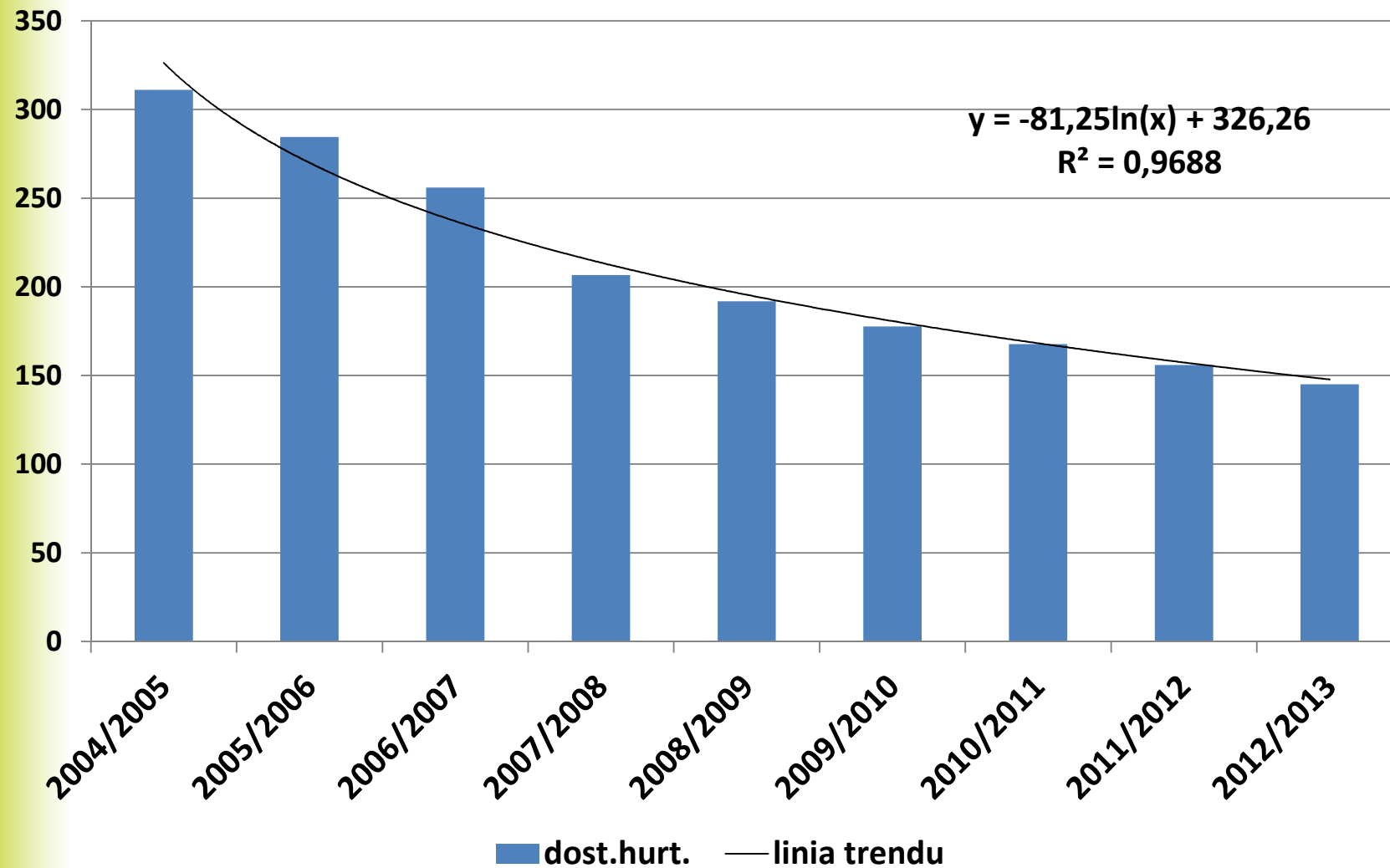
Pogłowie krów w latach 1990, 2002, 2010 i 2011

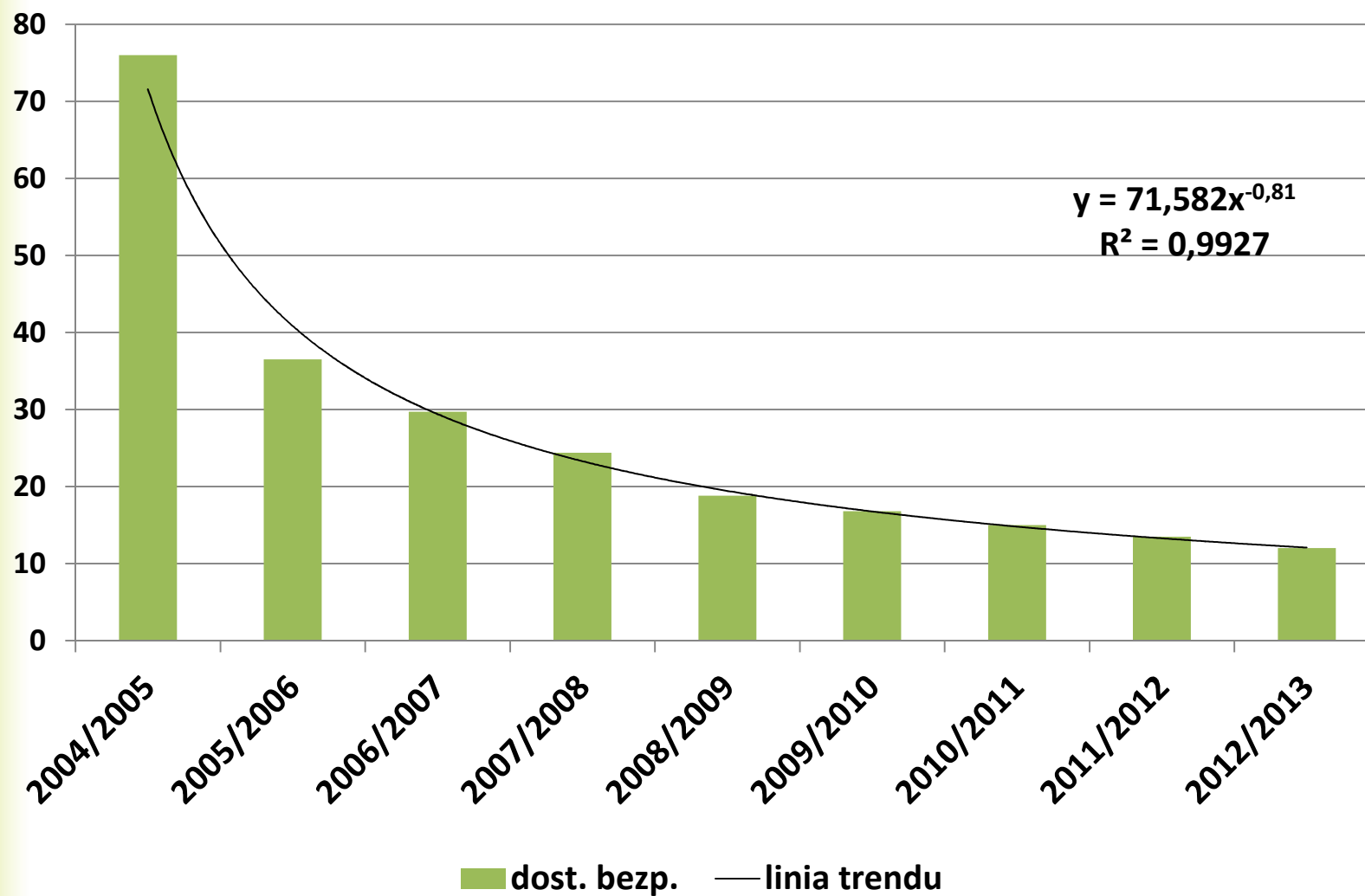
Obsada krów w latach: 1990; 2002; 2010 i 2011

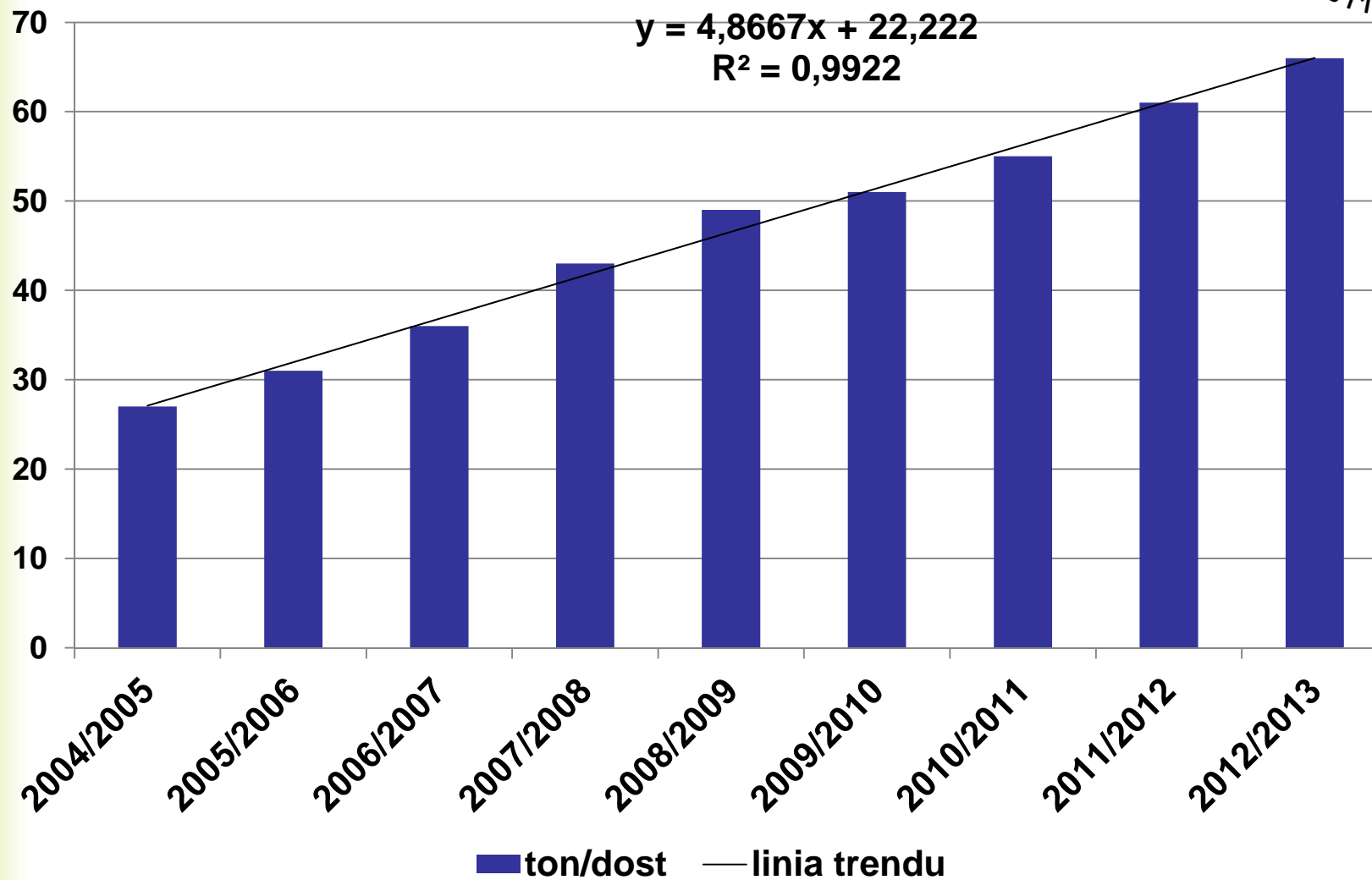
Liczba dostawców hurtowych w tys.

Liczba dostawców bezpośrednich w tys.

Kwota mleka/dostawcę w tonach

Cechy gospodarstw mlecznych w badanych krajach w 2010 r.

Wyszczególnienie	Polska	Węgry	Niemcy	Dania	Holandia
Liczba gospodarstw z bydłem (tys.)	425,8	11,4	89,8	4,30	19,8
Liczba krów (tys.)	2505,6	245,1	4164,8	568,2	1487,6
Liczba krów w gospodarstwie (szt.)	5,9	21,5	46,4	132,2	74,7
Udział gospodarstw z 9 krowami (%)	82,2	81,5	12,9	4,6	3,0
Udział krów w stadach do 9 szt.	32,2	10,6	1,4	0,1	0,1

Cechy gospodarstw mlecznych w badanych krajach w 2010 r.

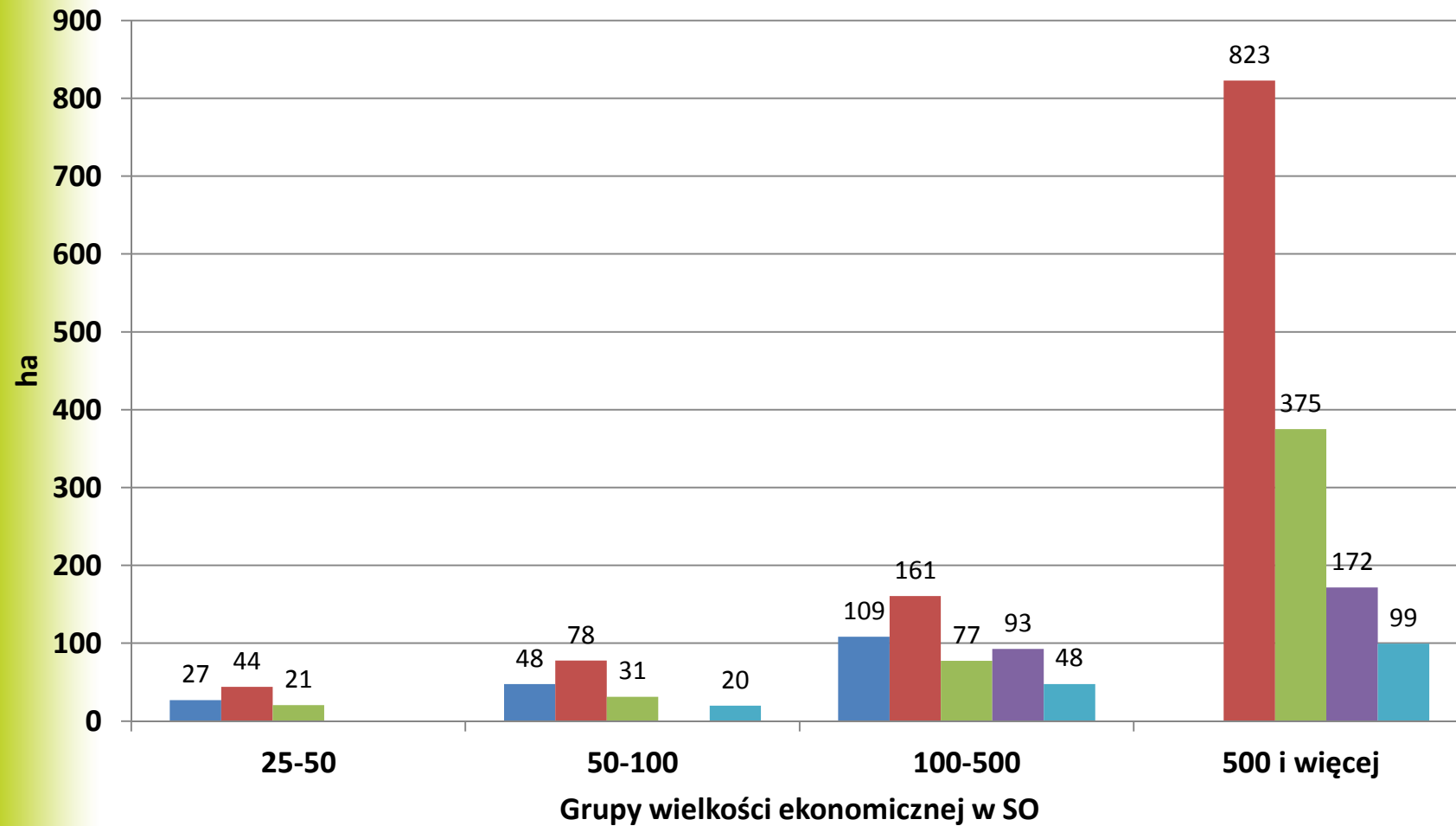
Wyszczególnienie	Polska	Węgry	Niemcy	Dania	Holandia
Produkcja mleka (tys. ton)	12430	1685	29629	4910	11948
Udział skupu (%)	72,3	69,6	98,1	98,1	97,2
Wydajność mleczna krów (kg/krowę)	4960	6874	7144	8641	8031
Udział w produkcji mleka w UE-27 (%)	8,3	1,1	19,6	3,2	8,0
Przekroczenia (+) lub nie (-) kwoty w 2011/2012	-200,8	-534,7	+37,4	-9,8	+59,1

Potencjał produkcyjny

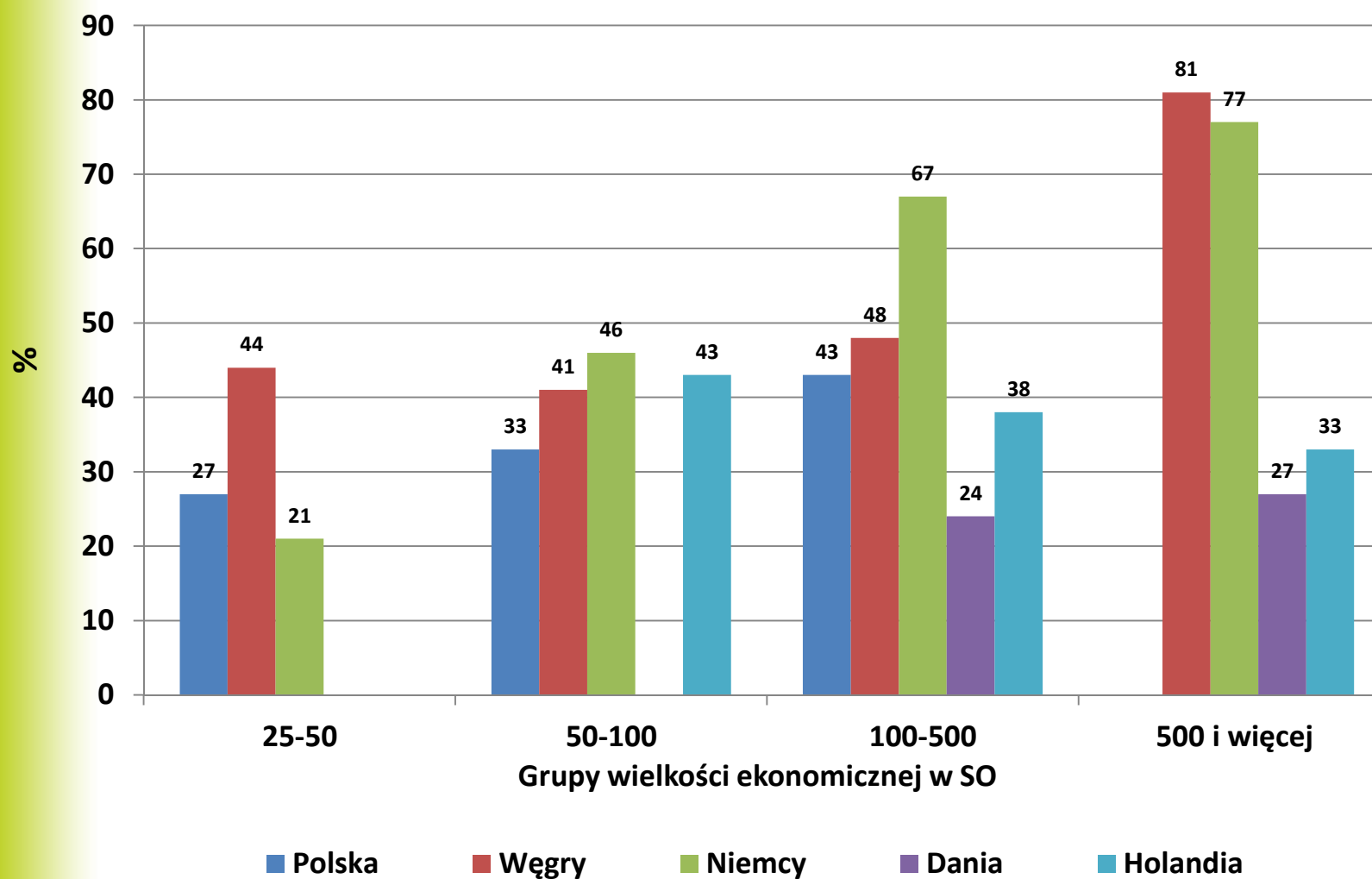

Powierzchnia UR w ha

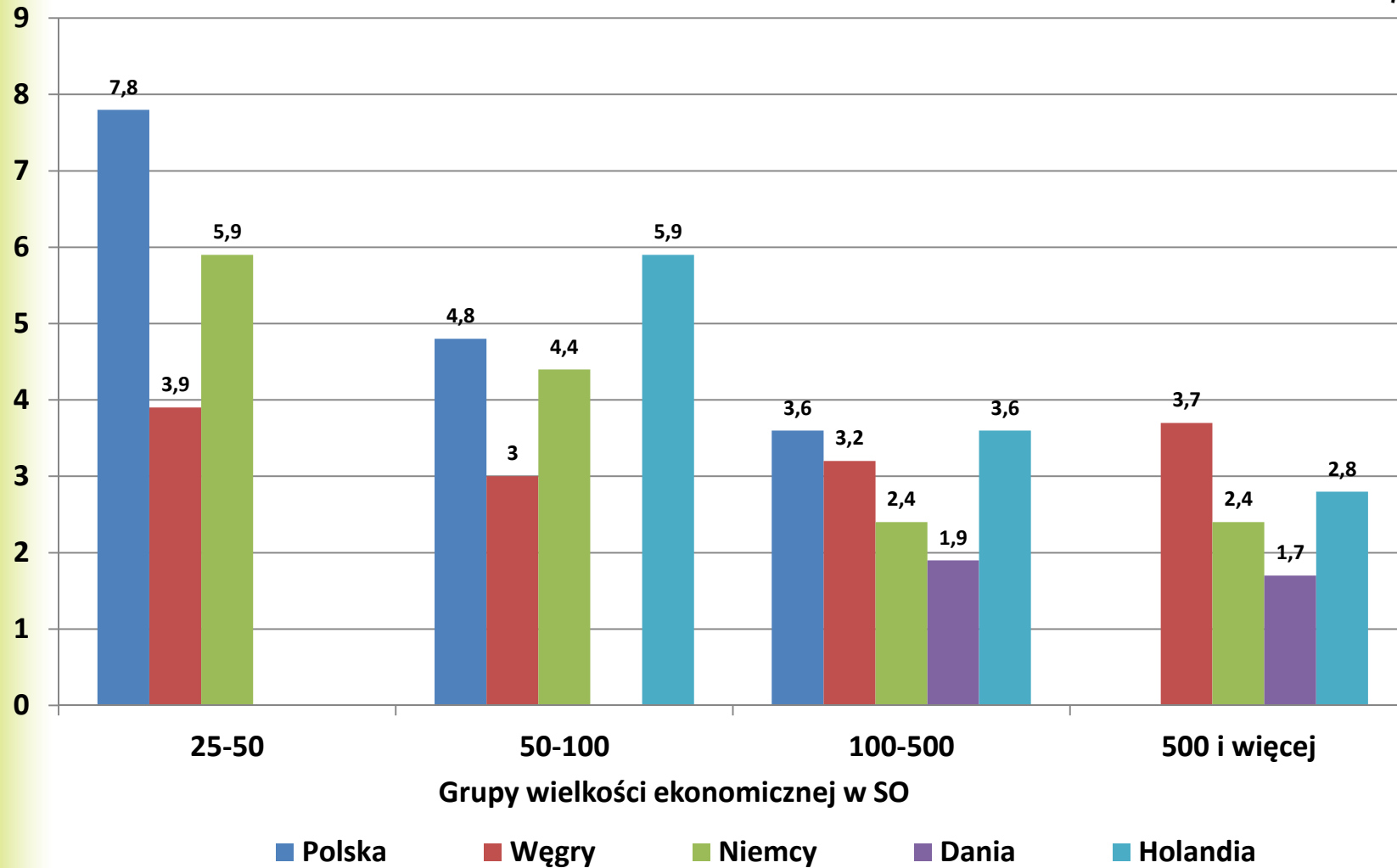

■ Polska ■ Węgry ■ Niemcy ■ Dania ■ Holandia

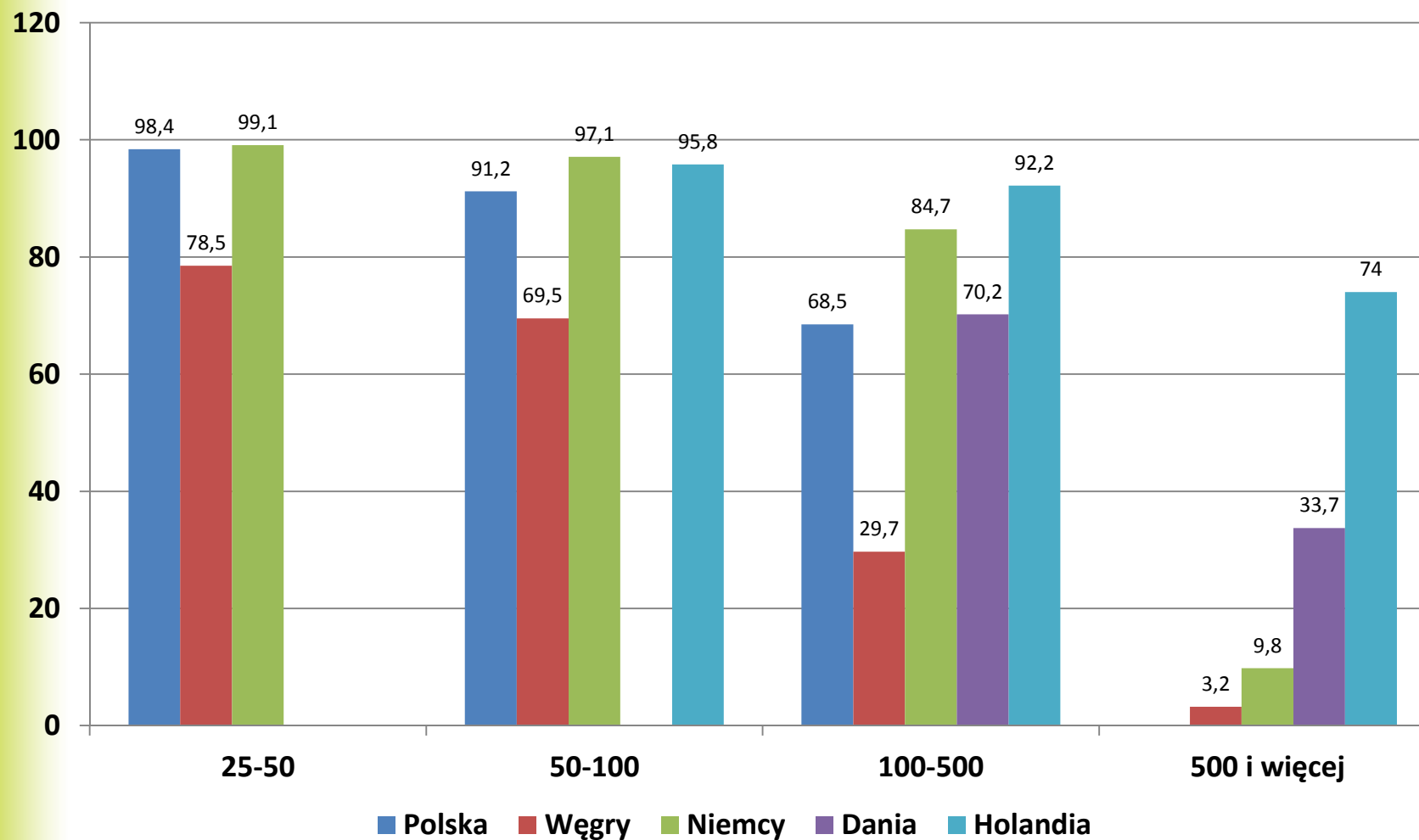
Udział gruntów dzierzawionych

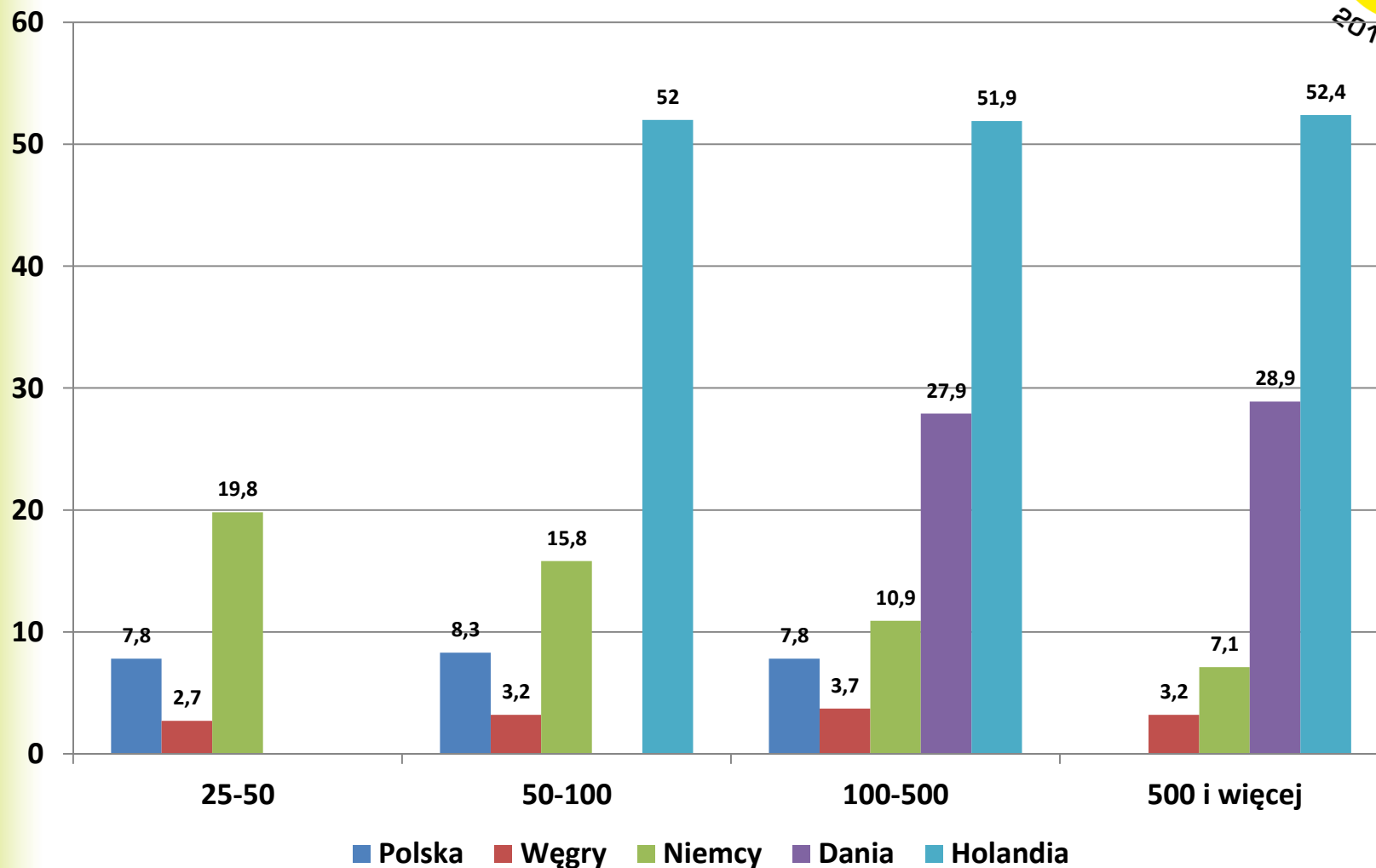
Nakłady pracy (AWU/100 ha UR)

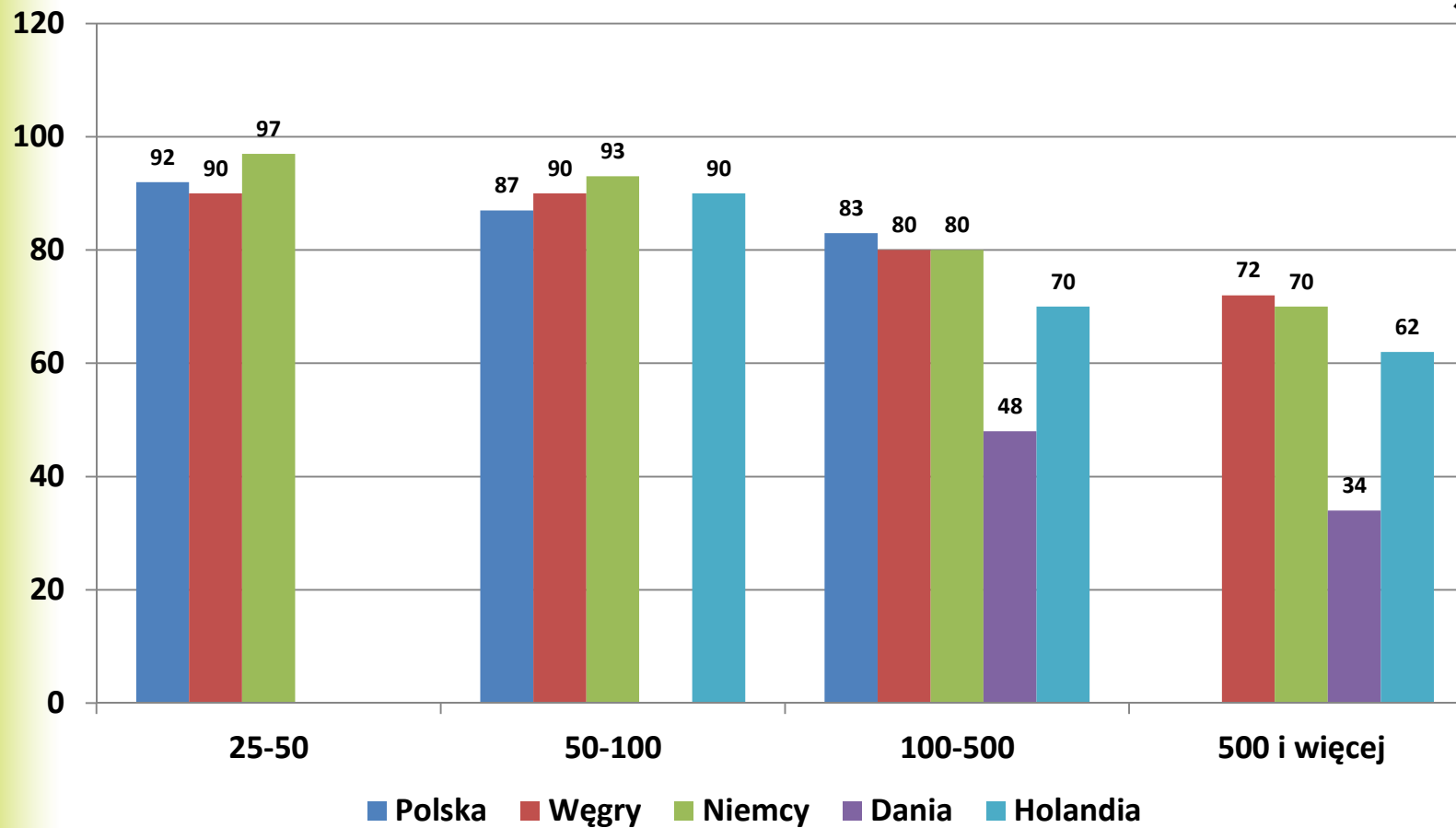
Udział pracy własnej w nakładach pracy ogółem (%)

Aktywa (tys. EUR/ha UR)

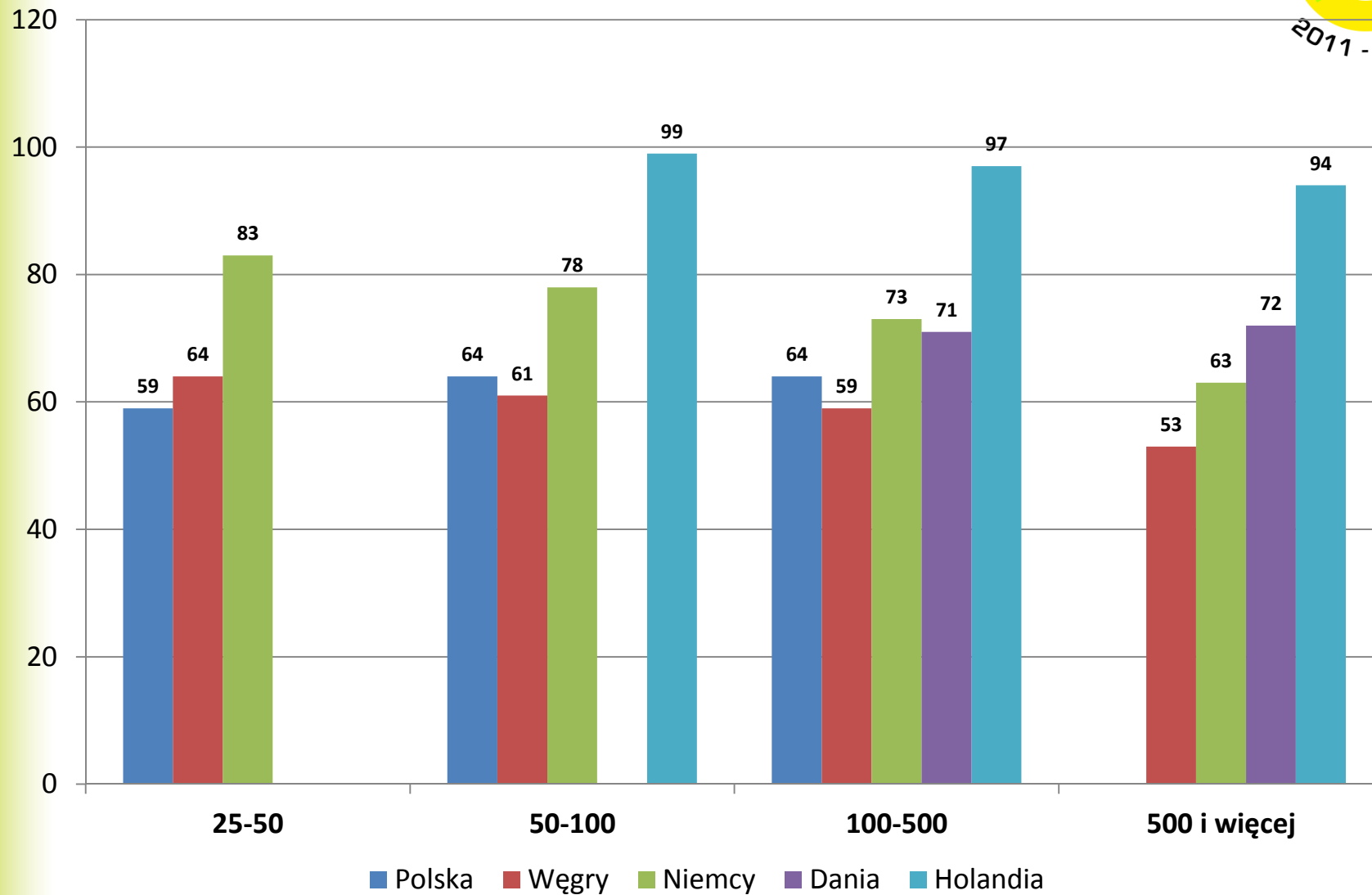
Udział kapitału w pasywach (%)

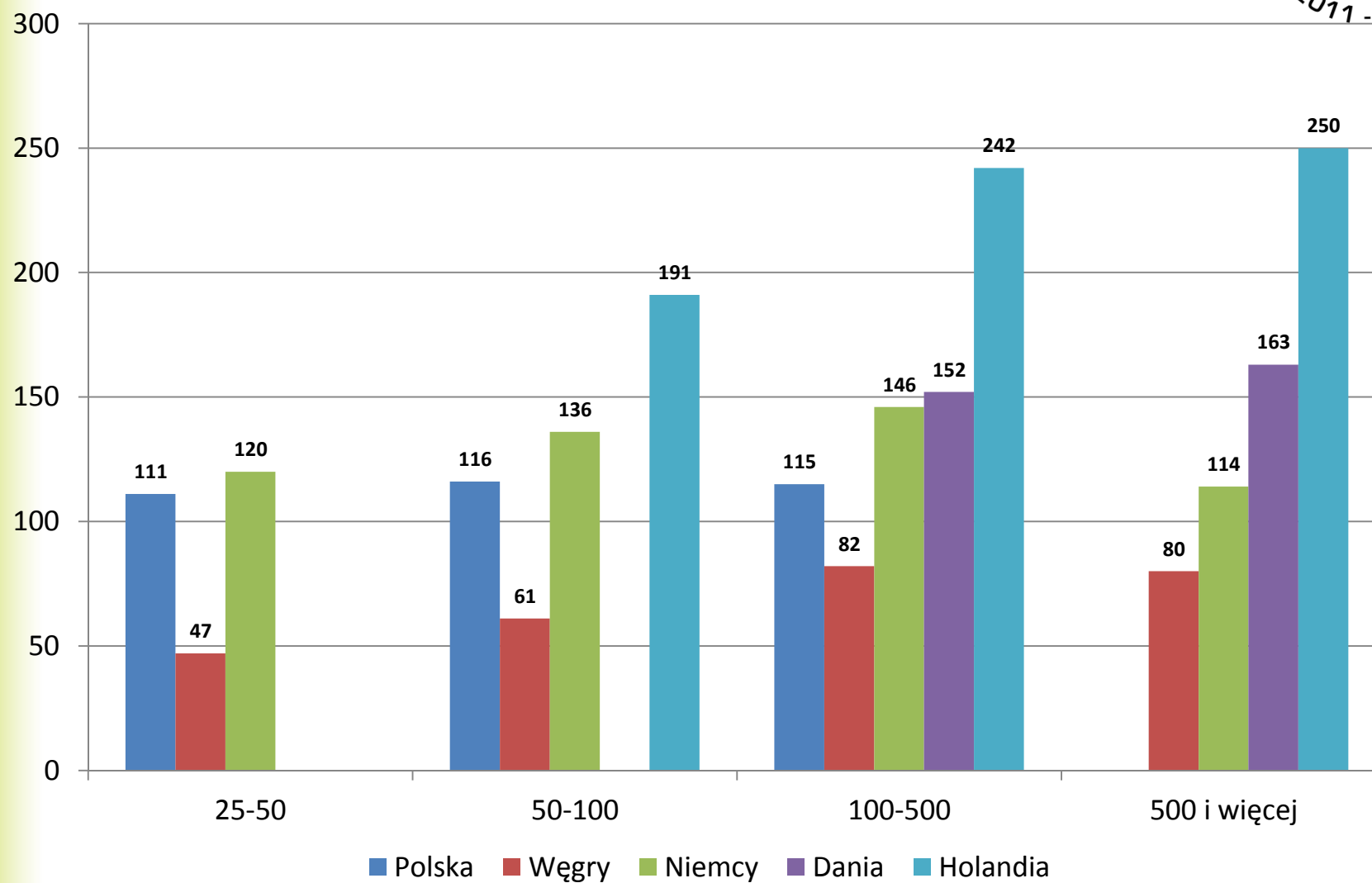
Organizacja produkcji

Udział pastewnych w UR (%)

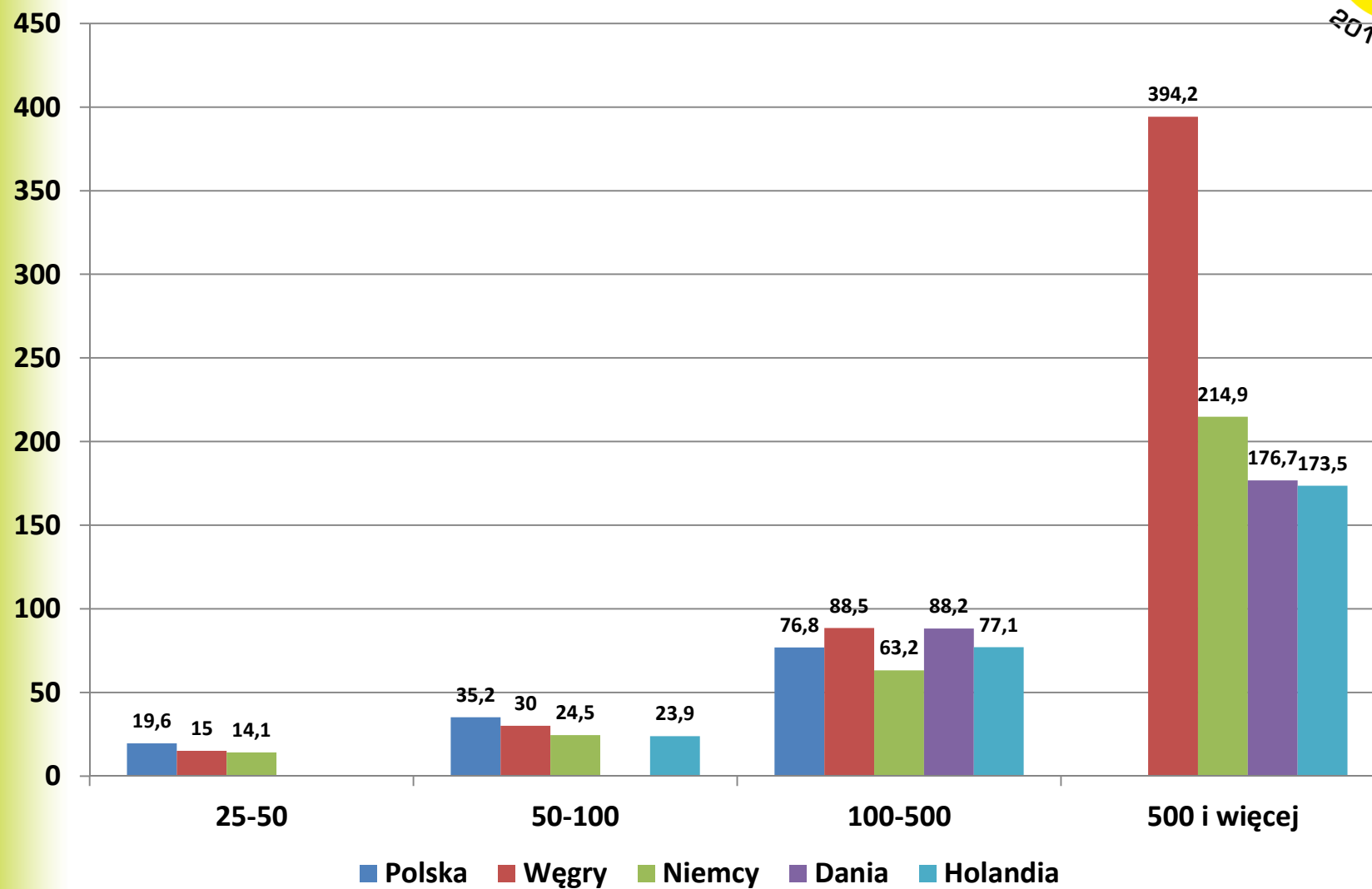

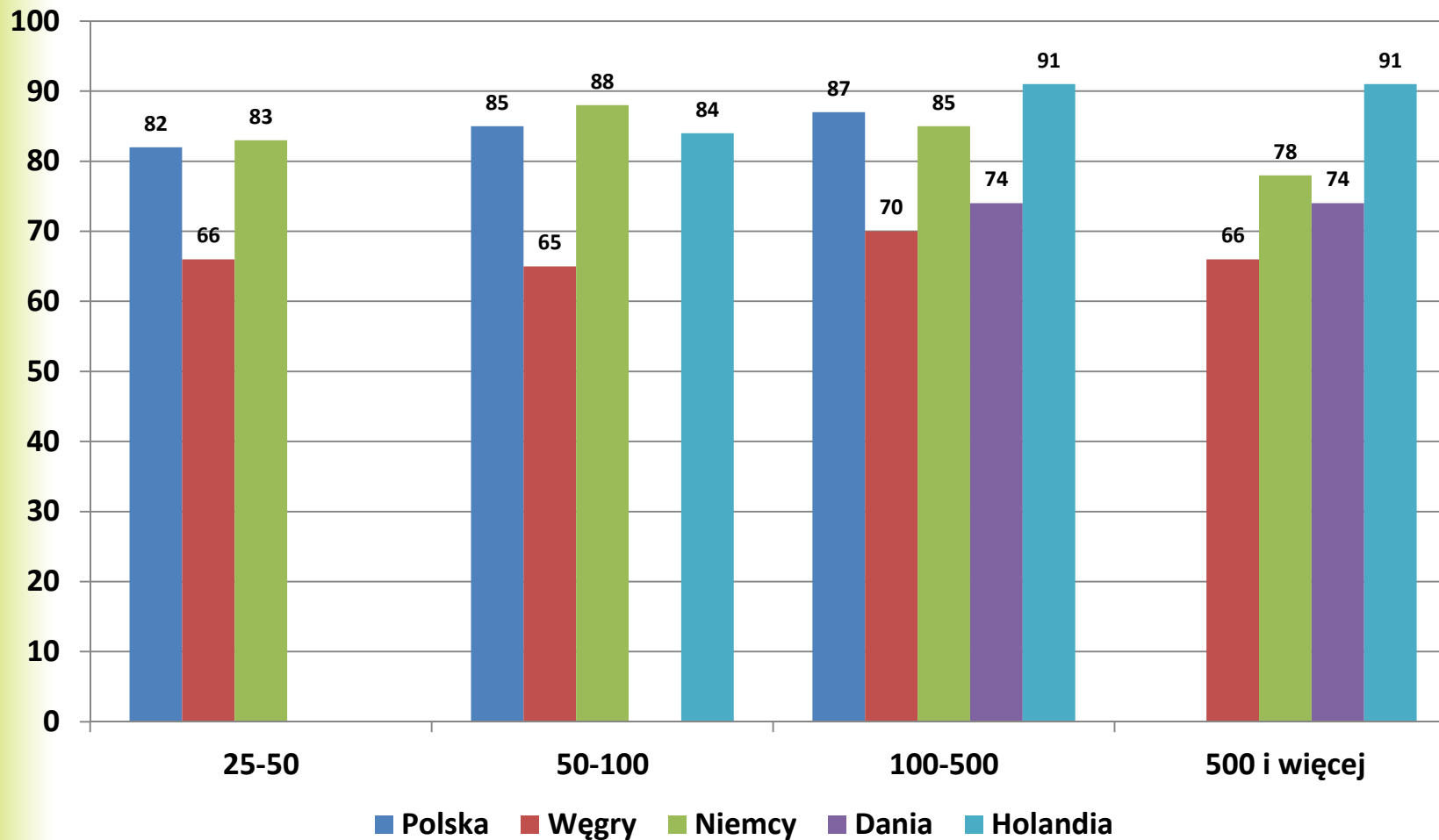
Obsada zwierząt (SD/100 ha UR)

Liczba krów (szt./gospodarstwo)

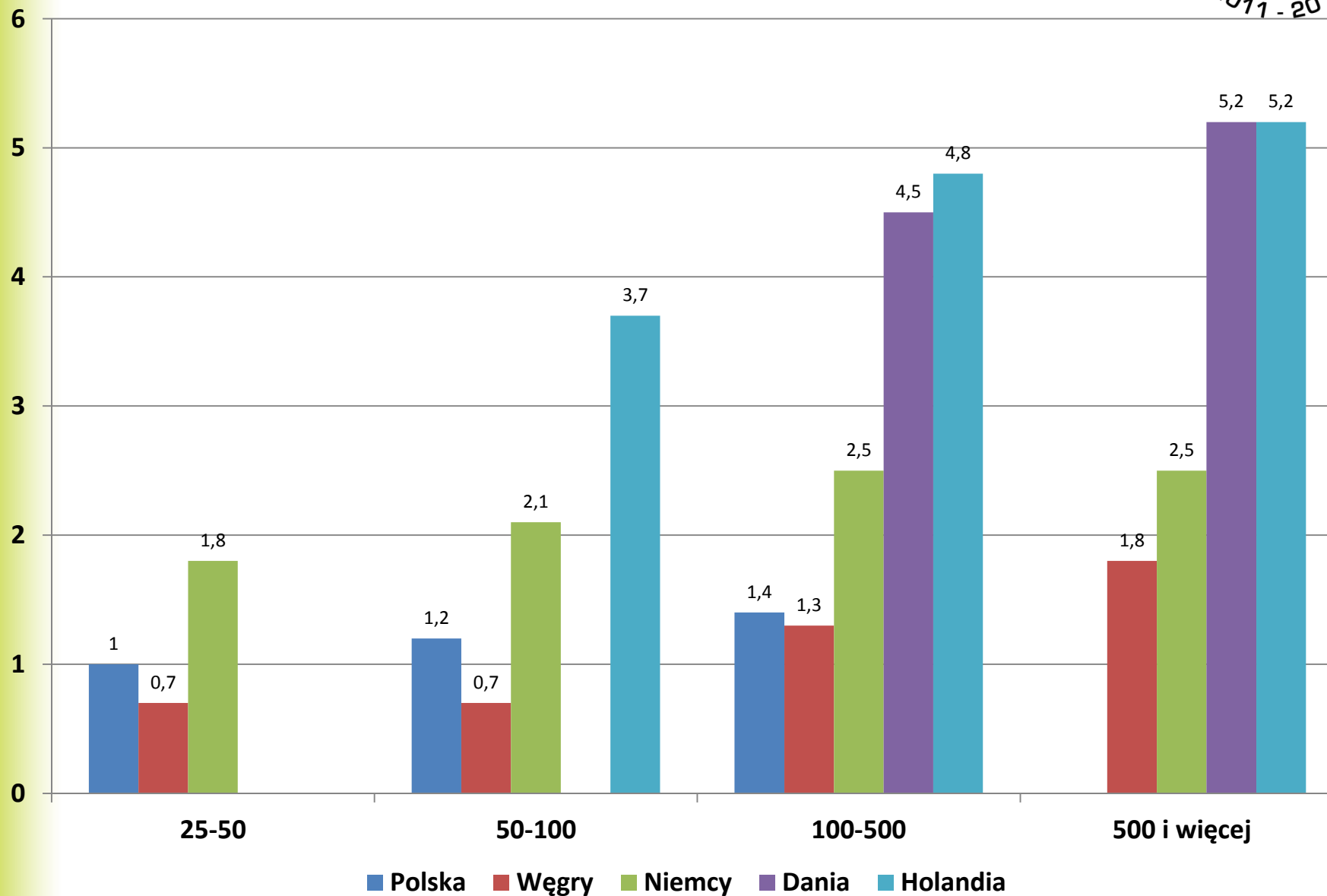
Udział produkcji zwierzęcej w produkcji całkowitej gospodarstwa (%)

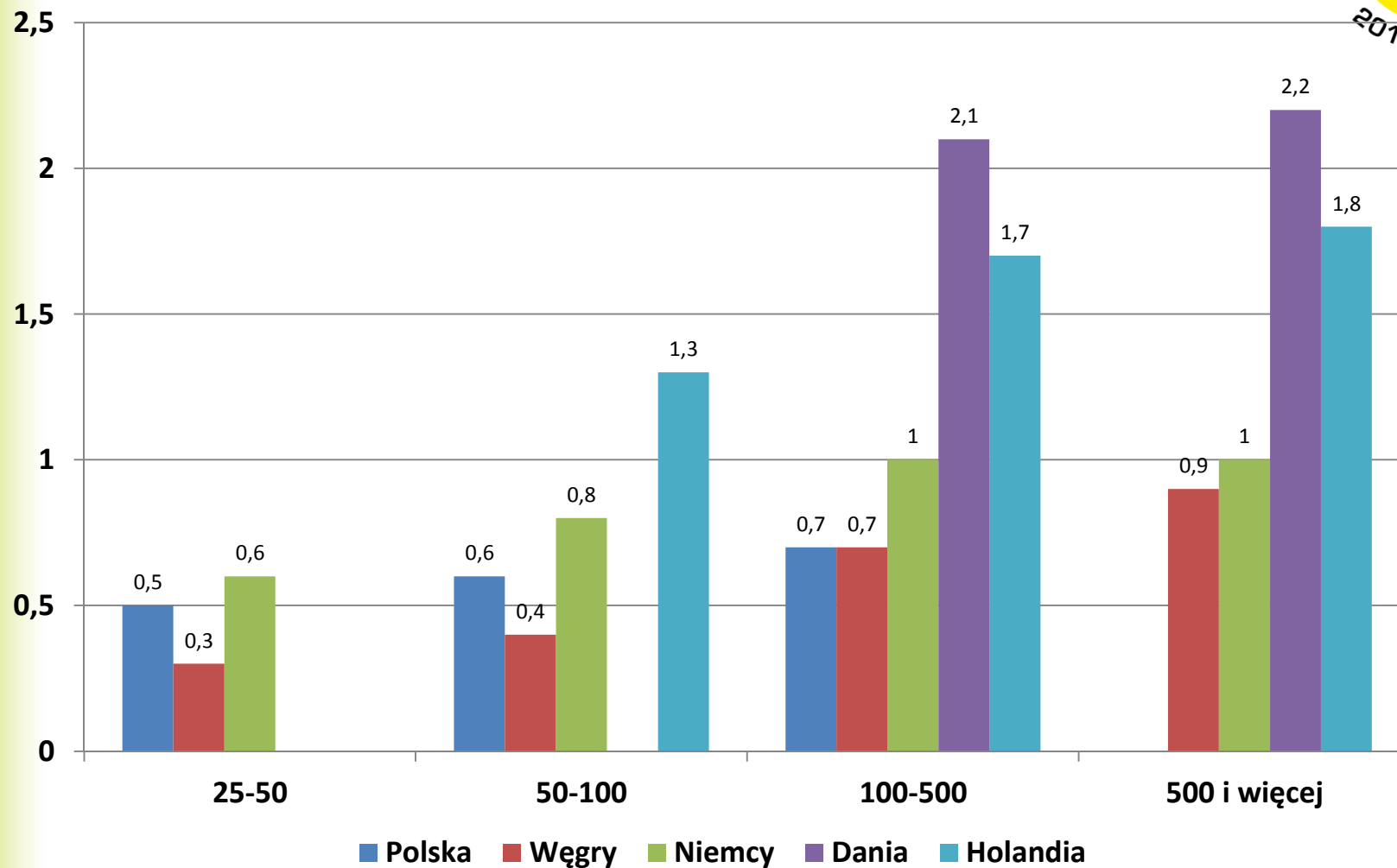

Koszty

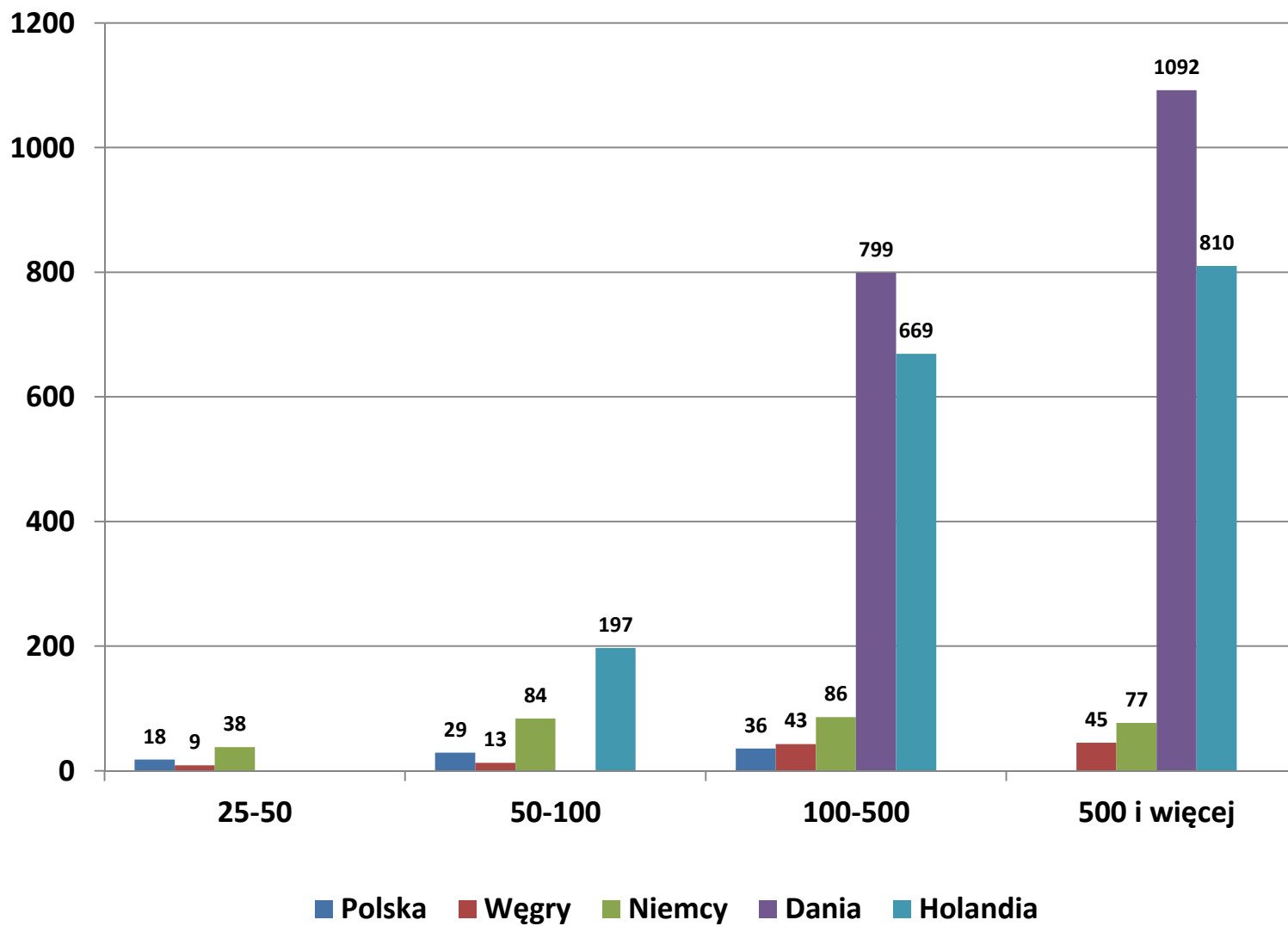
Koszty ogółem (tys. EUR/ha UR)

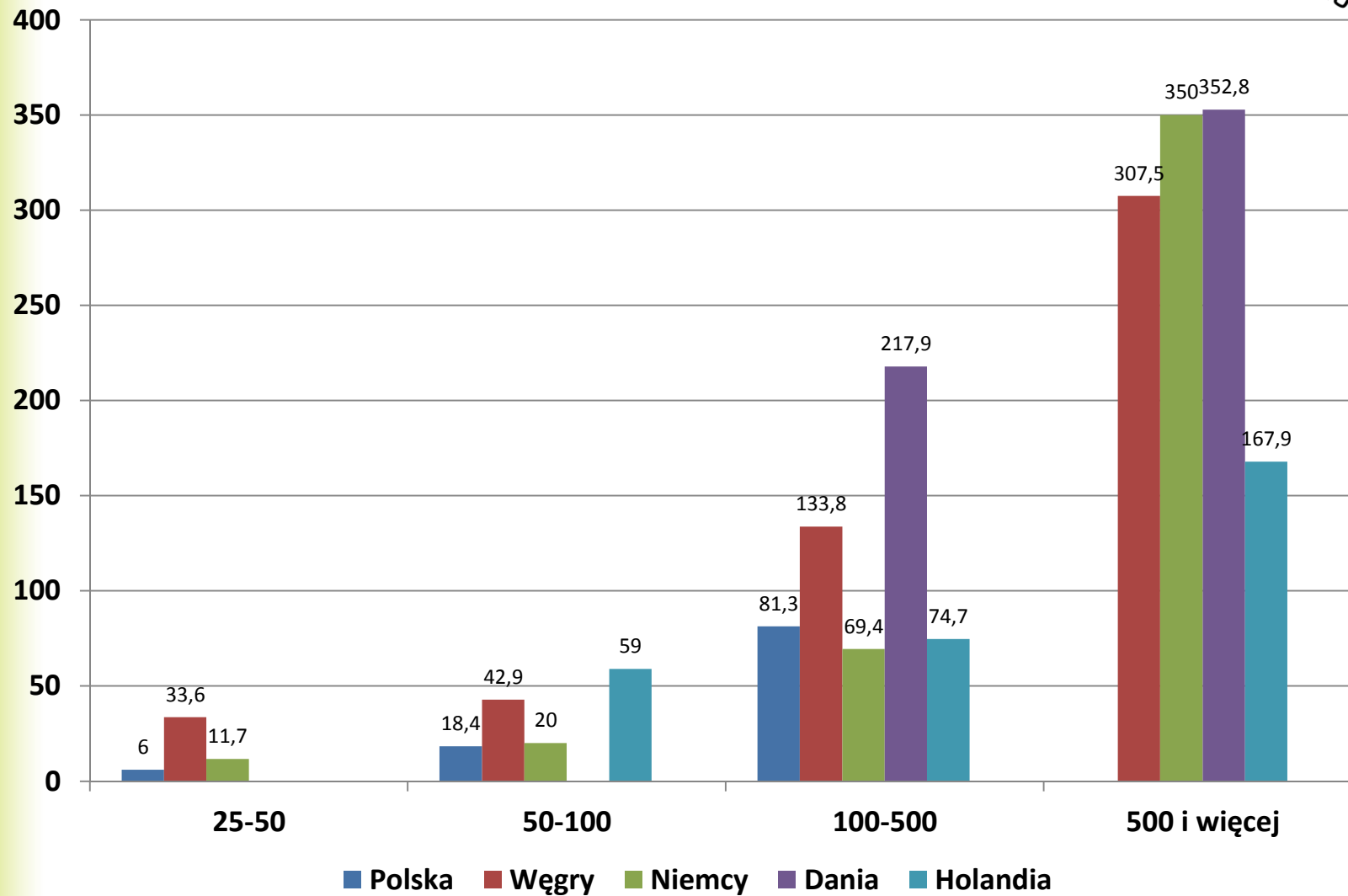
Koszty bezpośrednie (tys. E/ha UR)

Koszty odsetek (EUR/ha UR)

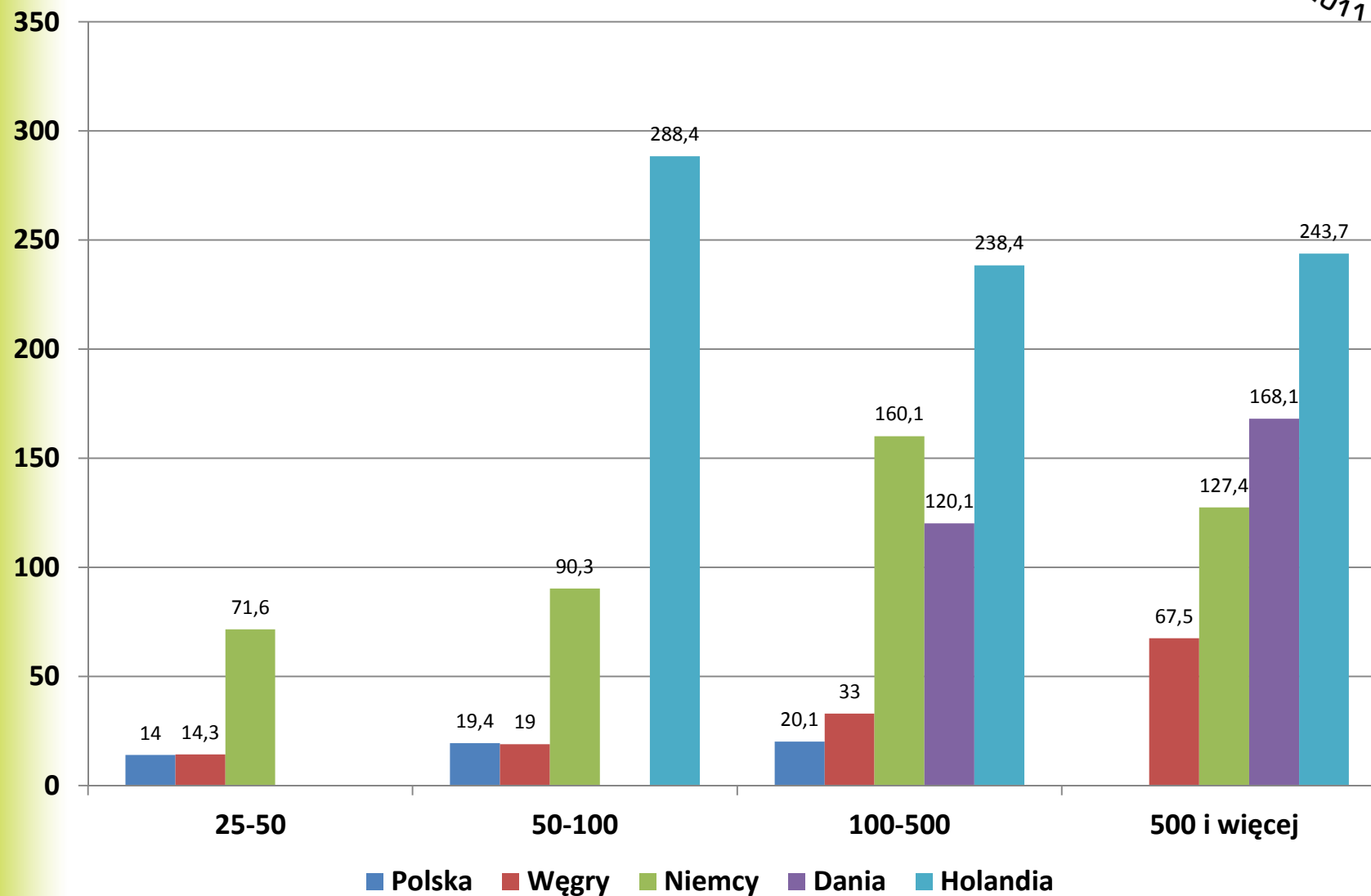

Koszt pracy najemnej (EUR/ha UR)

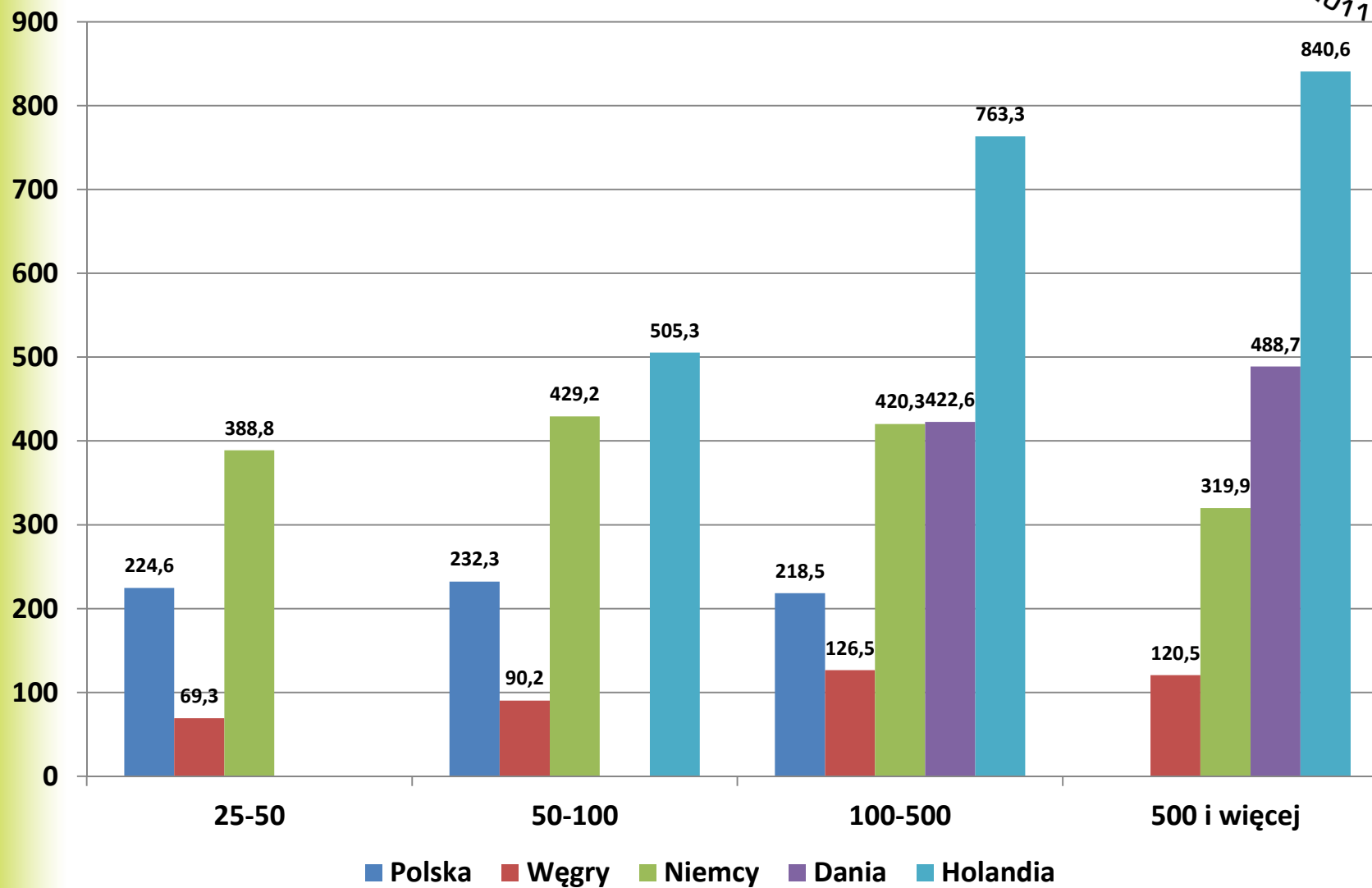

Koszt czynszu dzierżawnego (EUR/ha UR)

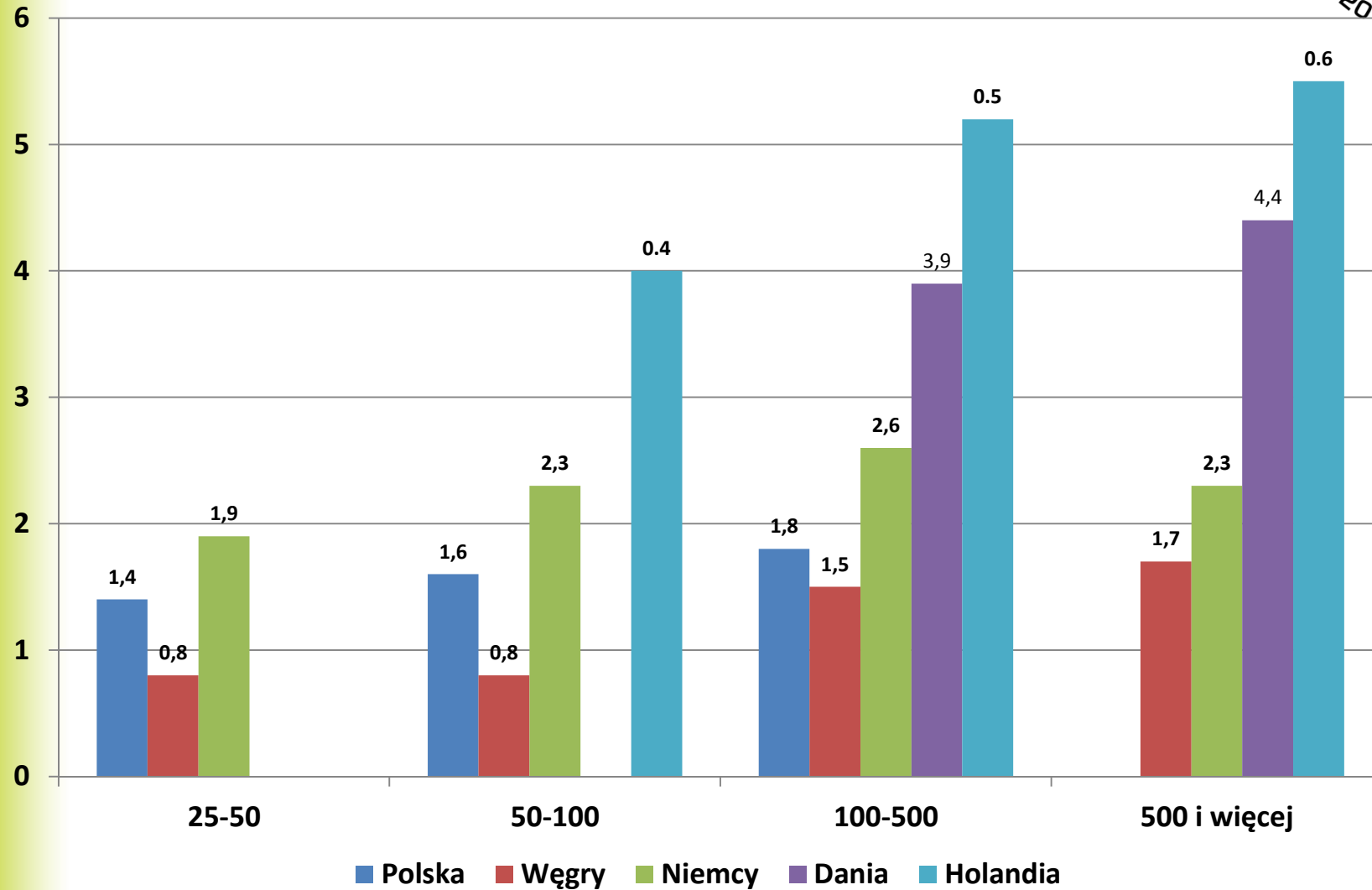
Koszt amortyzacji (EUR/ha UR)

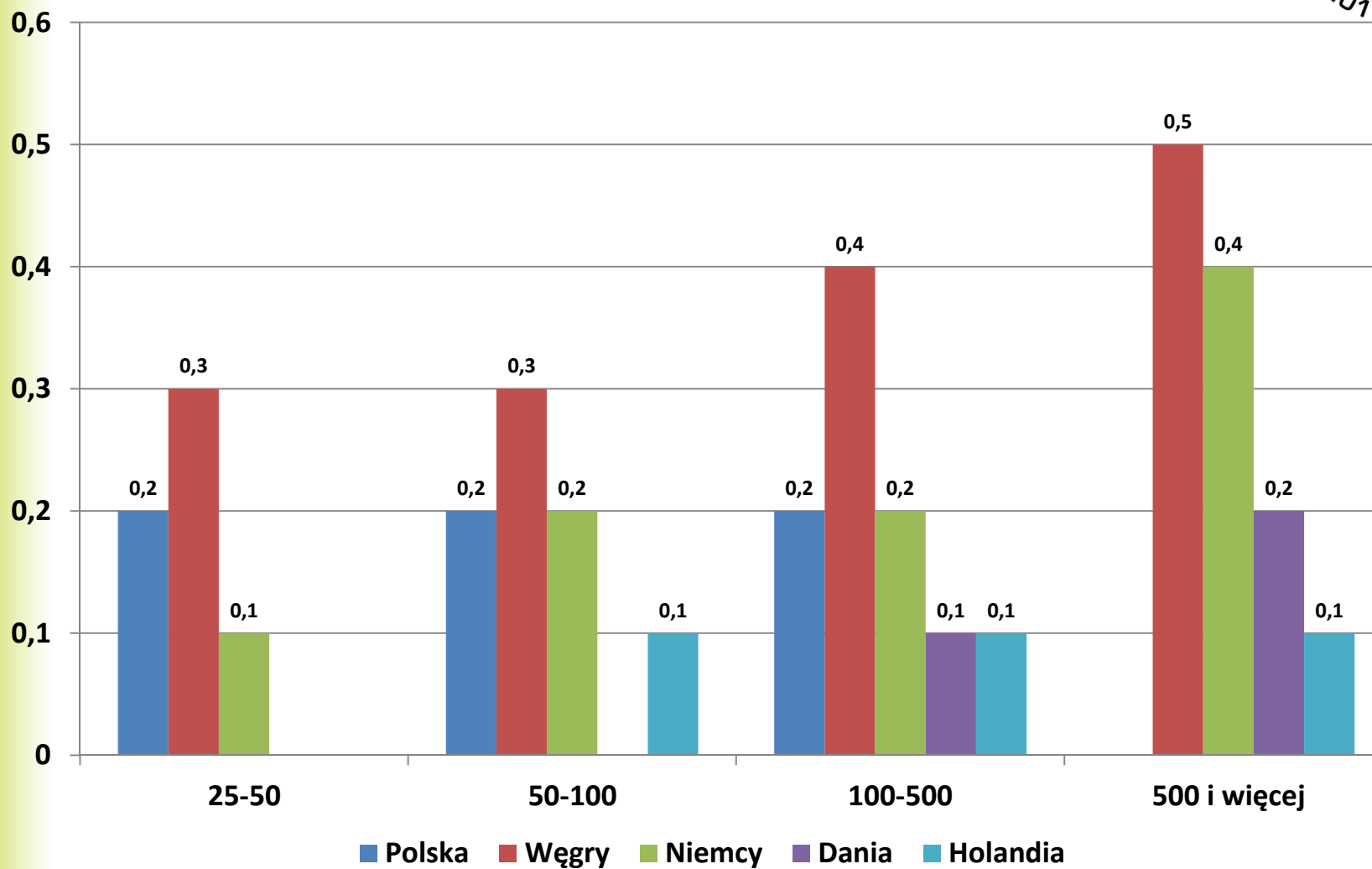

Efektywność

Produktywność ziemi (tys. EUR/ha UR)

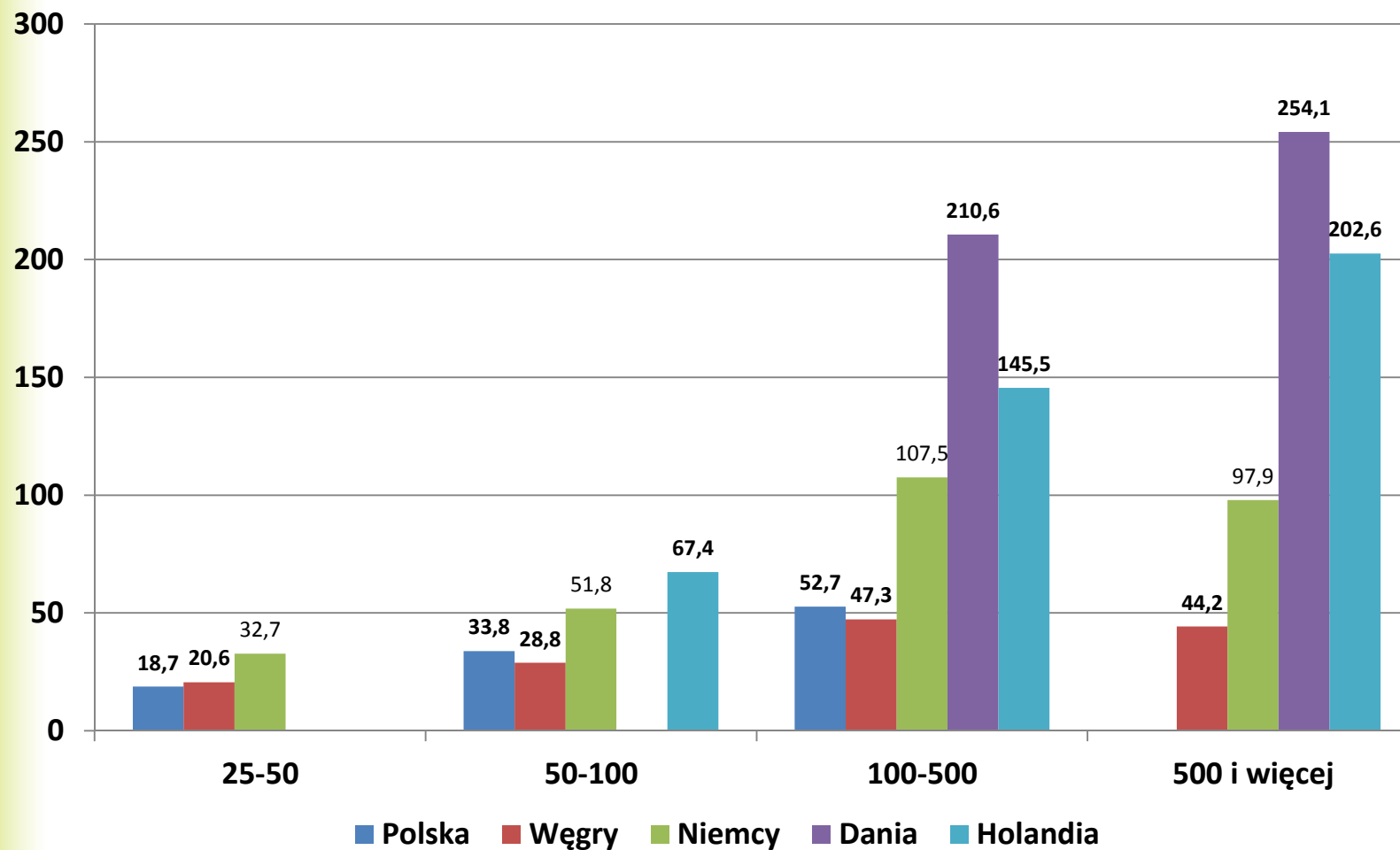

Produktywność aktywów (krotność)

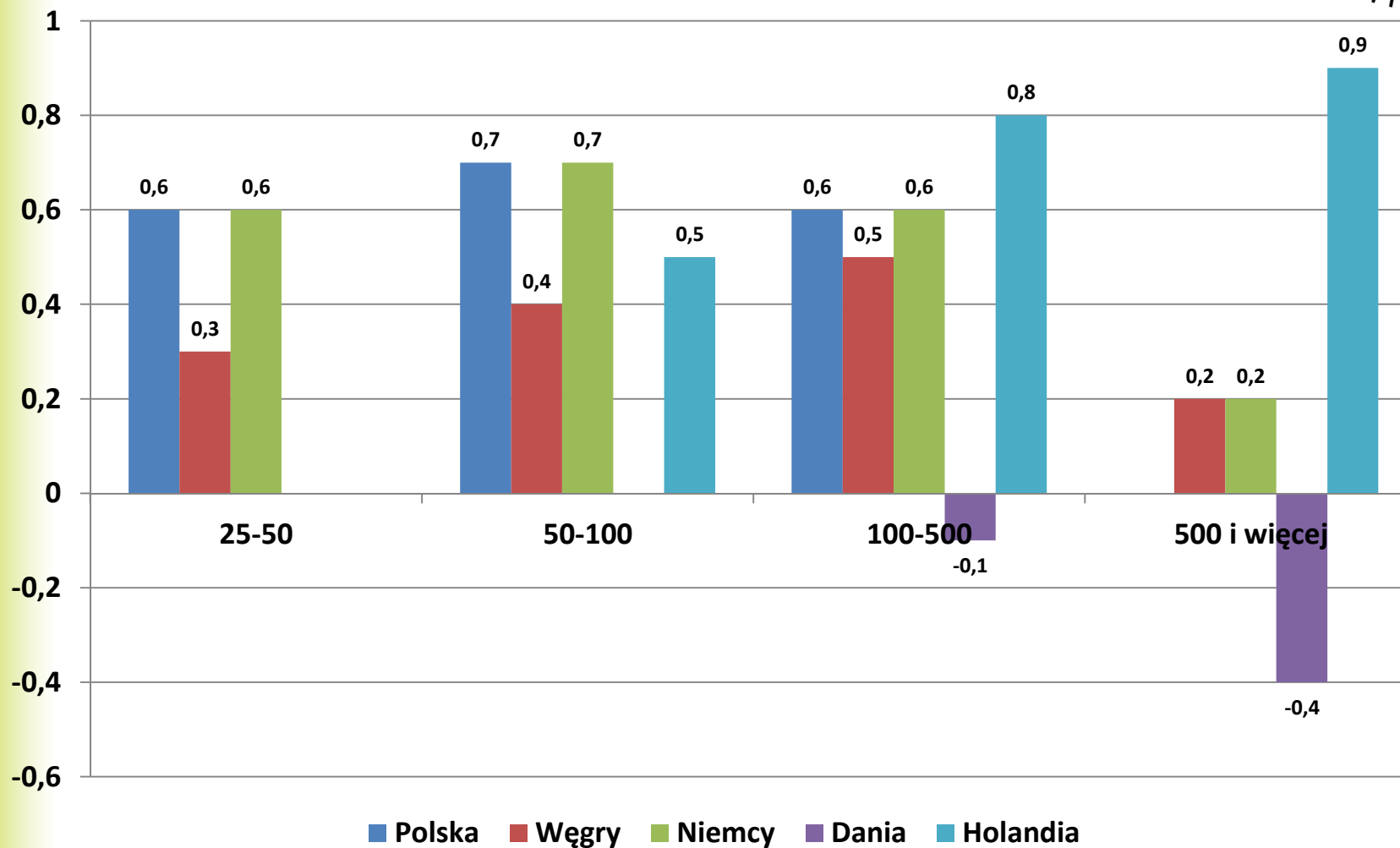

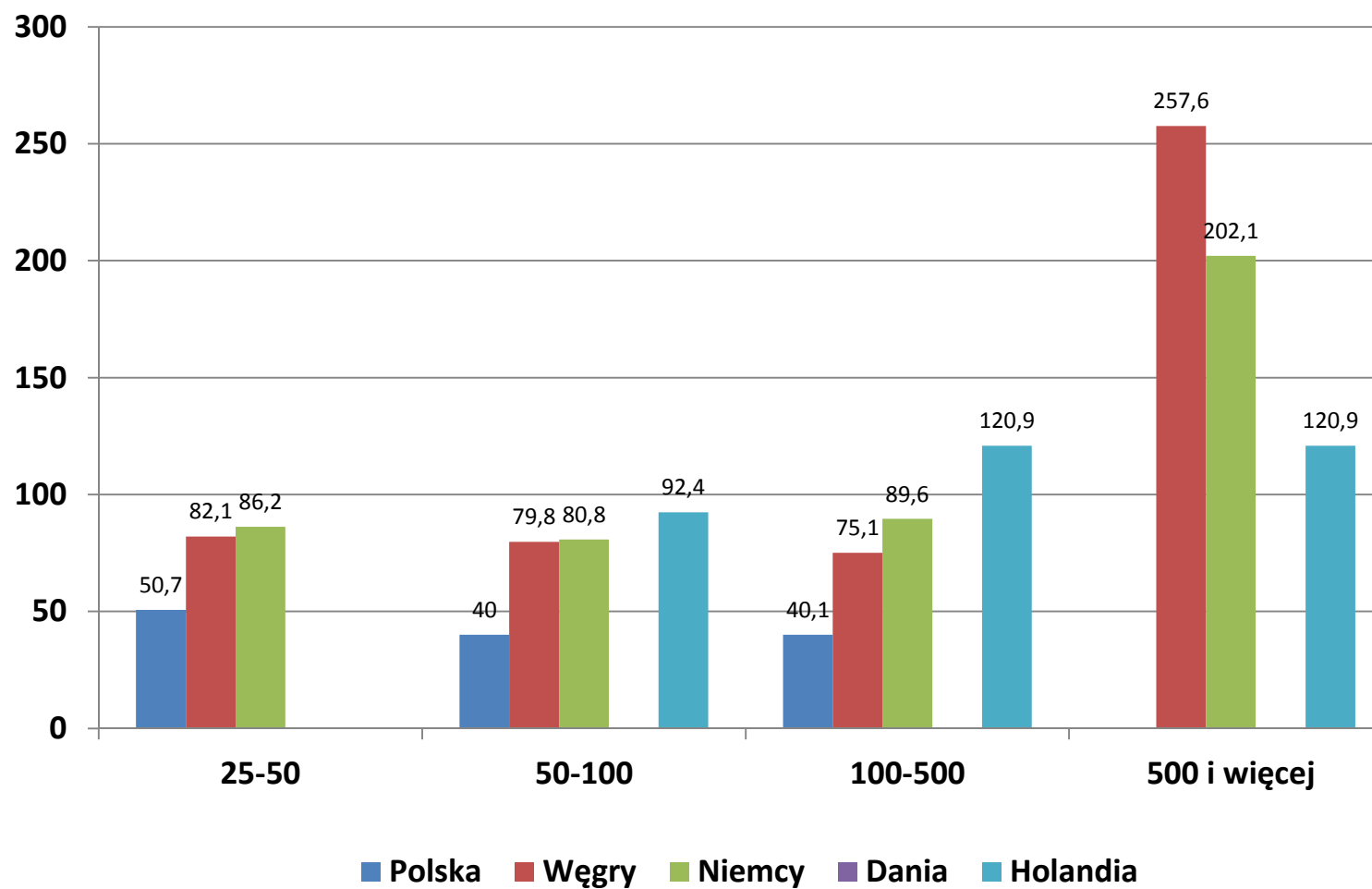
Wydajność pracy (tys. EUR/AWU)

Dochodowość ziemi (tys. EUR/ha UR)

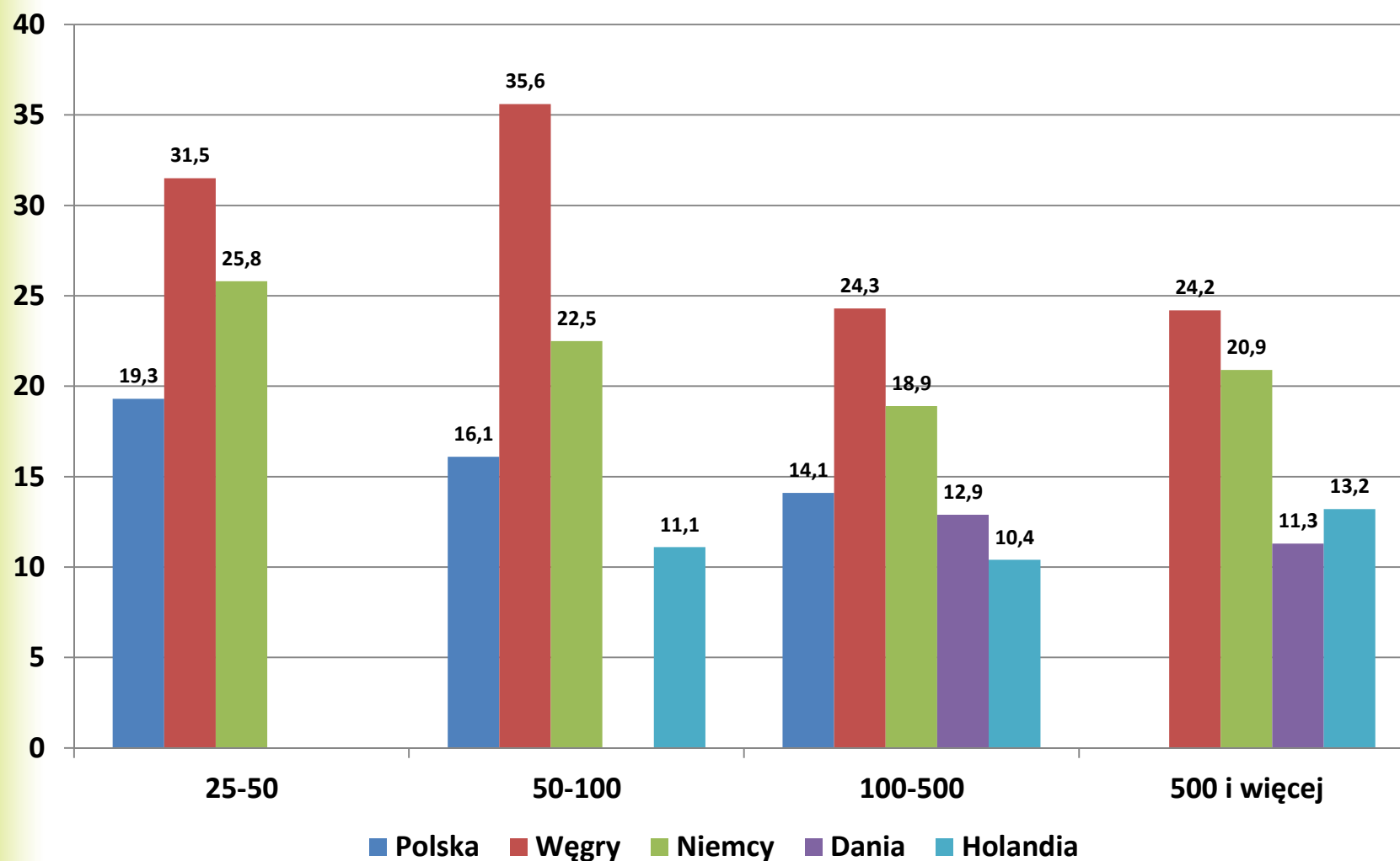
Udział subwencji do działalności operacyjnej w dochodzie z gospodarstwa

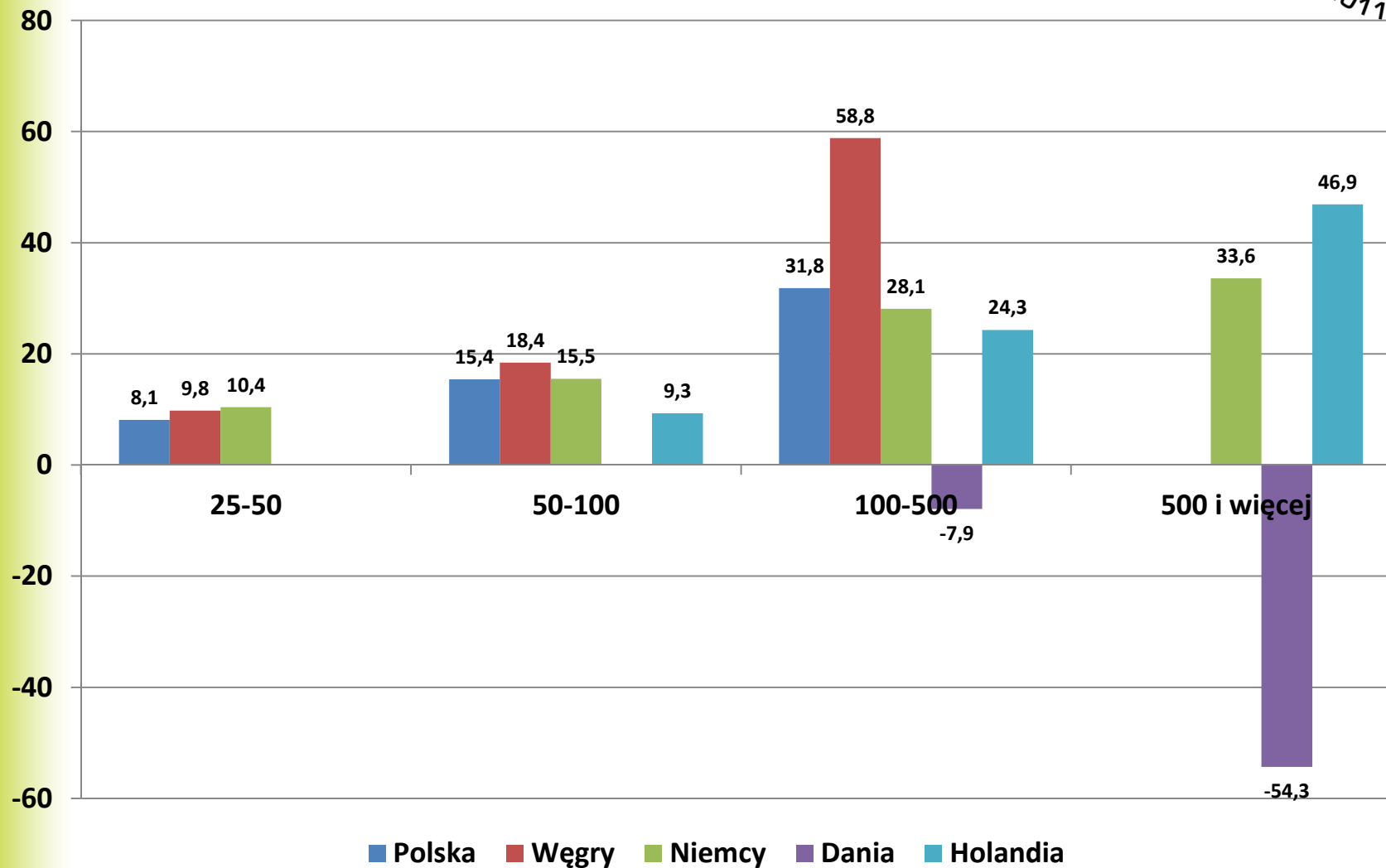

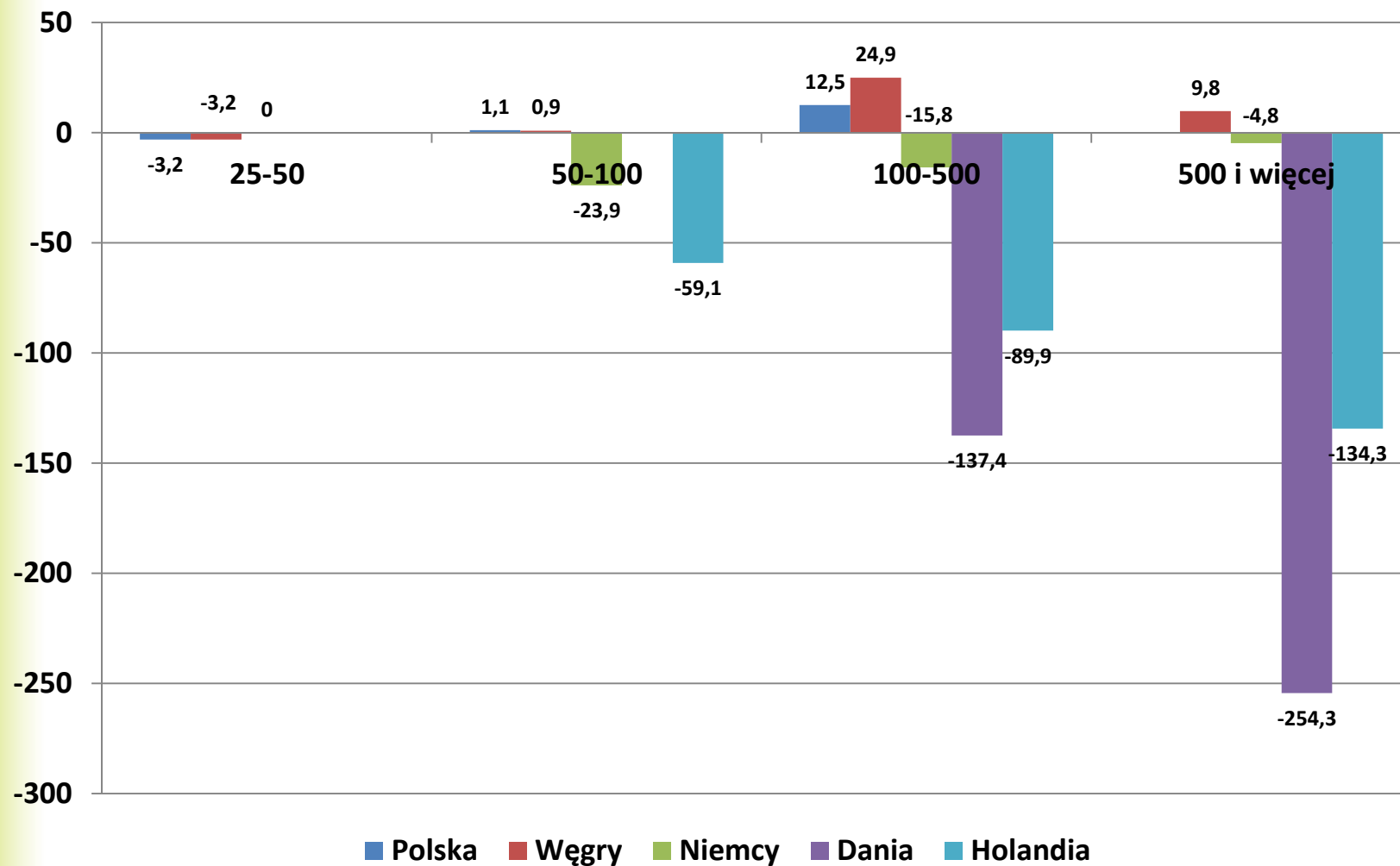
Udział subwencji do działalności operacyjnej w przychodach gospodarstwa

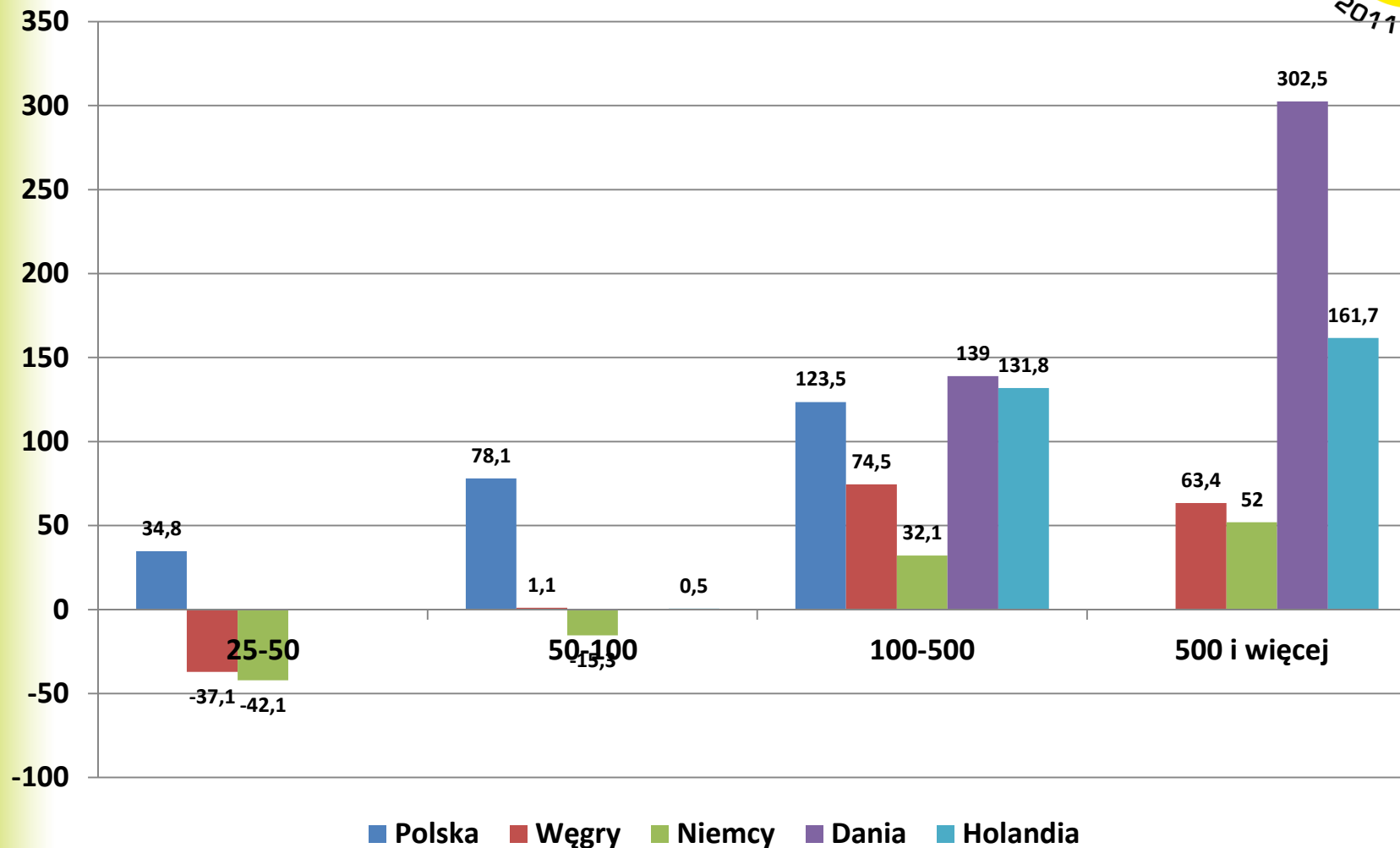
Dochodowość pracy własnej (tys. EUR/FWU)

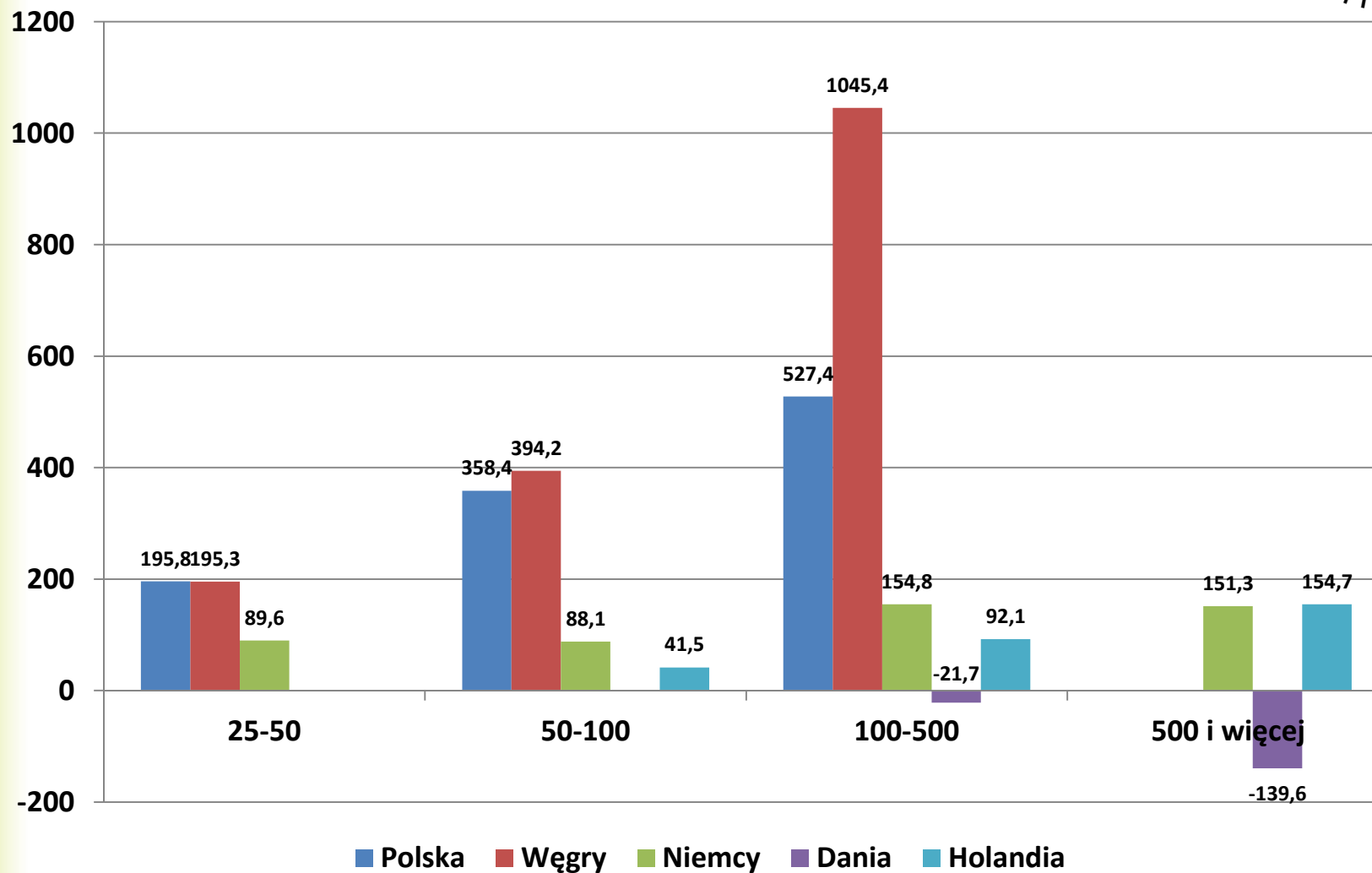
Dochód z zarządzania (tys. EUR/gospodarstwo)

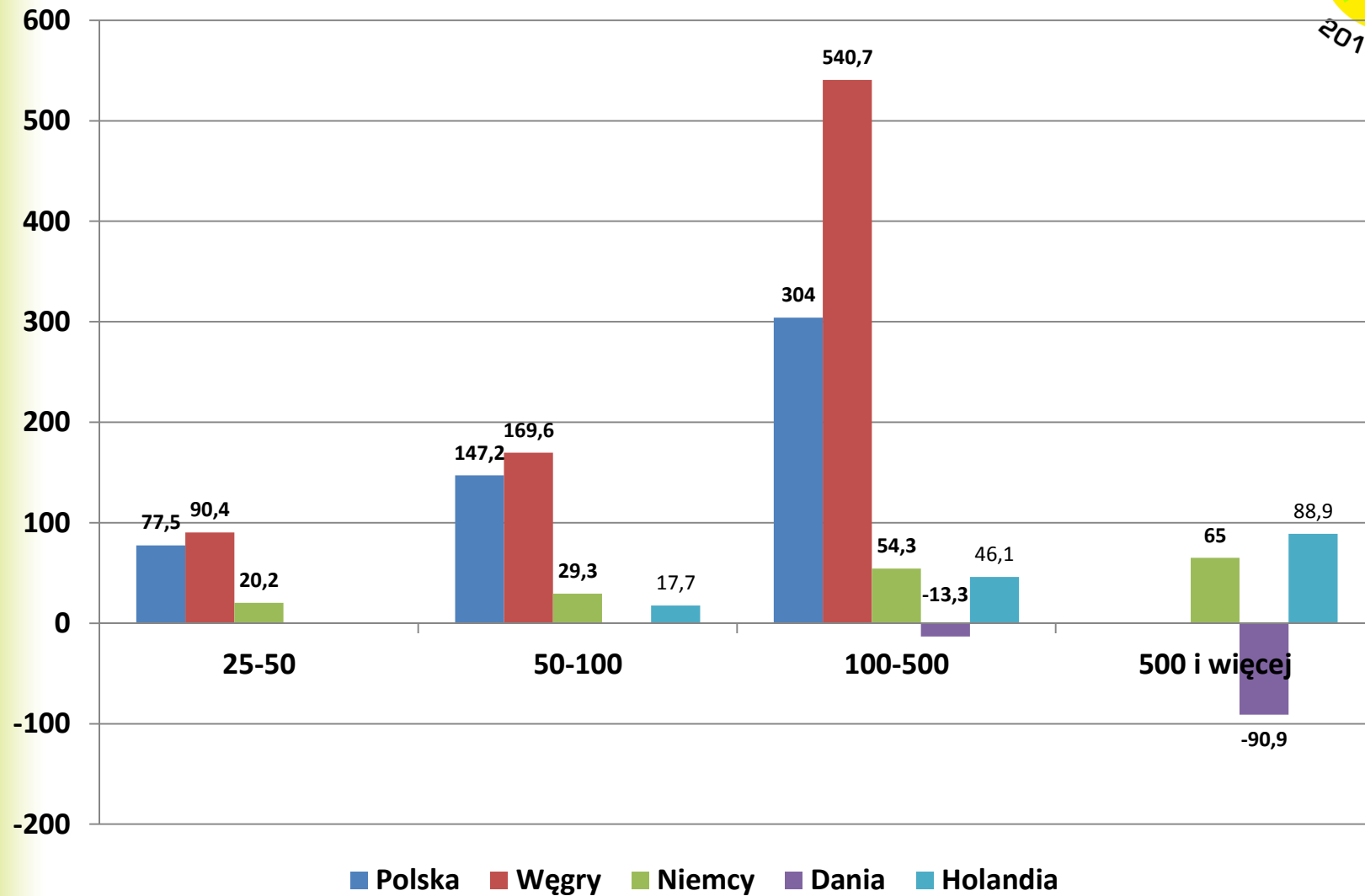
Stopa inwestycji netto (%)

Parytet dochodowy A

Parytet dochodowy B

**Ocena polskich gospodarstw
specjalizujących się w chowie bydła
mlecznego, prowadzących
rachunkowość dla FADN (typ 45) w
latach 2009-2011 w zależności od
wielkości ekonomicznej (SO) i
efektywności technicznej**

Do obliczenia efektywności technicznej posłużono się metodą DEA :

$$F(\mu, \nu) = \frac{\sum_{r=1}^s \mu_r E_r}{\sum_{i=1}^m \nu_i N_i} \rightarrow \max$$

Gdzie:

s – liczba efektów uzyskiwanych przez dany obiekt,

m – liczba nakładów ponoszonych przez dany obiekt,

μ_r – wagi dotyczące poszczególnych efektów,

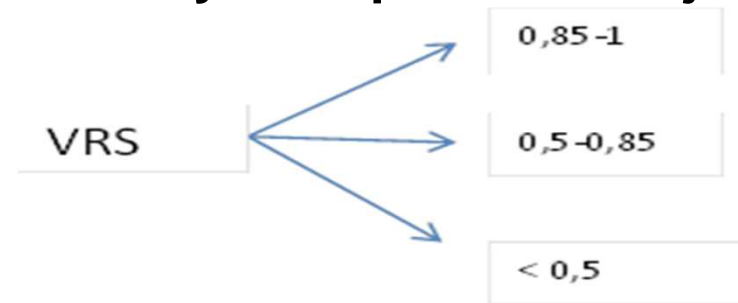
ν_i – wagi dotyczące poszczególnych nakładów,

E – efekt,

N – nakład.

W przeprowadzonej analizie posłużono się modelem zorientowanym na nakłady o nazwie BCC¹. Pozwolił on oszacować, o ile gospodarstwa mogły ograniczyć nakłady, uzyskując taką samą ilość efektu. Do szeregowania gospodarstw posłużył wskaźnik VRS², który obrazował zmienne efekty skali prowadzonej działalności.

- Efekt – wartość produkcji (zł).
- Zmienne do konstrukcji modeli określono w następujący sposób:
- Nakłady:
  - x_1 – powierzchnia użytków rolnych (ha)
  - x_2 – nakłady pracy ogółem (AWU)
  - x_3 – wartość aktywów wyrażona kosztami amortyzacji (zł)
  - x_4 – koszty ogółem pomniejszone o koszty wynagrodzeń i amortyzacji (PLN).

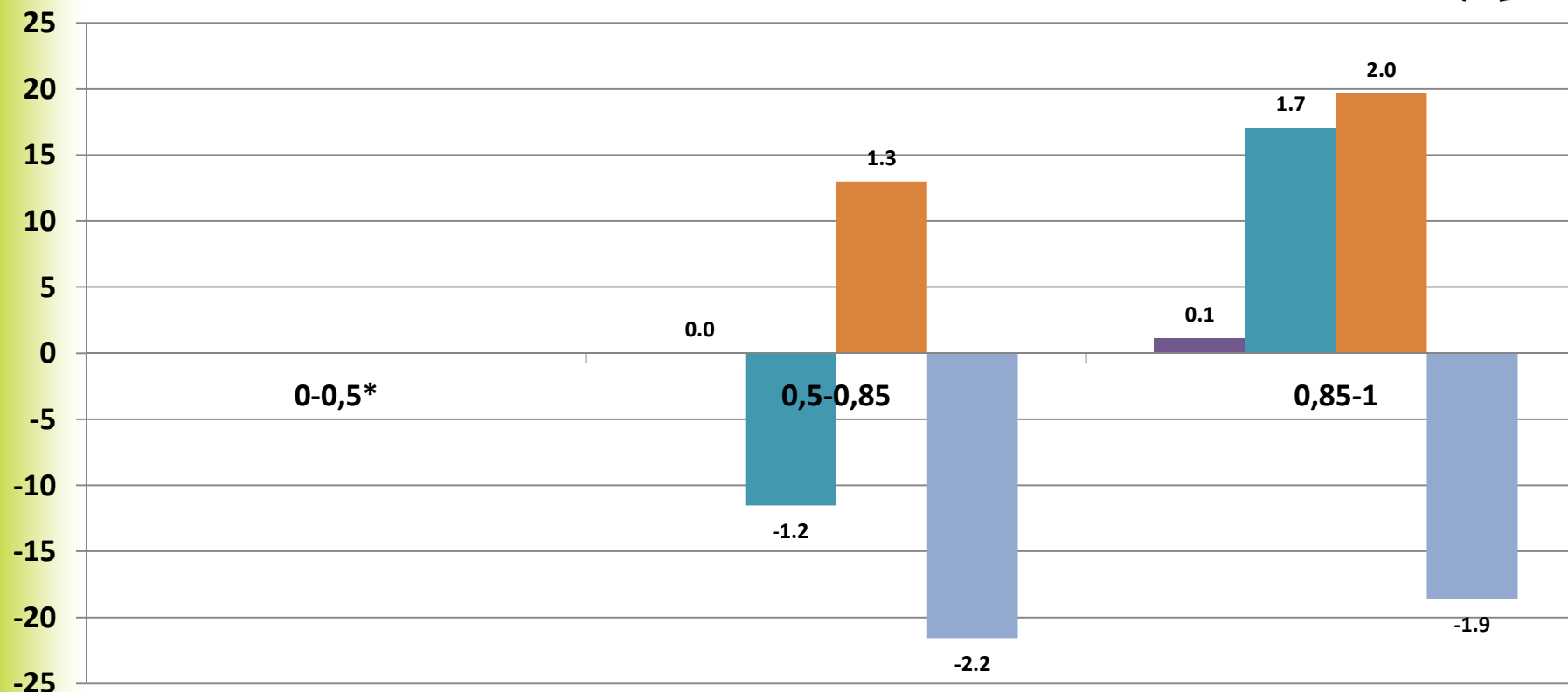
Grupowania gospodarstw dokonano wg wielkości ekonomicznej (EUR):

ES6		Rozmiar w euro
Bardzo małe	(1)	$2\ 000 \leq \text{€} < 8\ 000$
Małe	(2)	$8\ 000 \leq \text{€} < 25\ 000$
Średnio-małe	(3)	$25\ 000 \leq \text{€} < 50\ 000$
Średnio –duże	(4)	$50\ 000 \leq \text{€} < 100\ 000$
Duże	(5)	$100\ 000 \leq \text{€} < 500\ 000$
Bardzo duże	(6)	$\text{€} < 500\ 000$

Źródło: Polski FADN

Wysokość wybranych wskaźników ekonomicznych w zależności od skali efektywności technicznej gospodarstw o wielkości do 8 tys. EUR

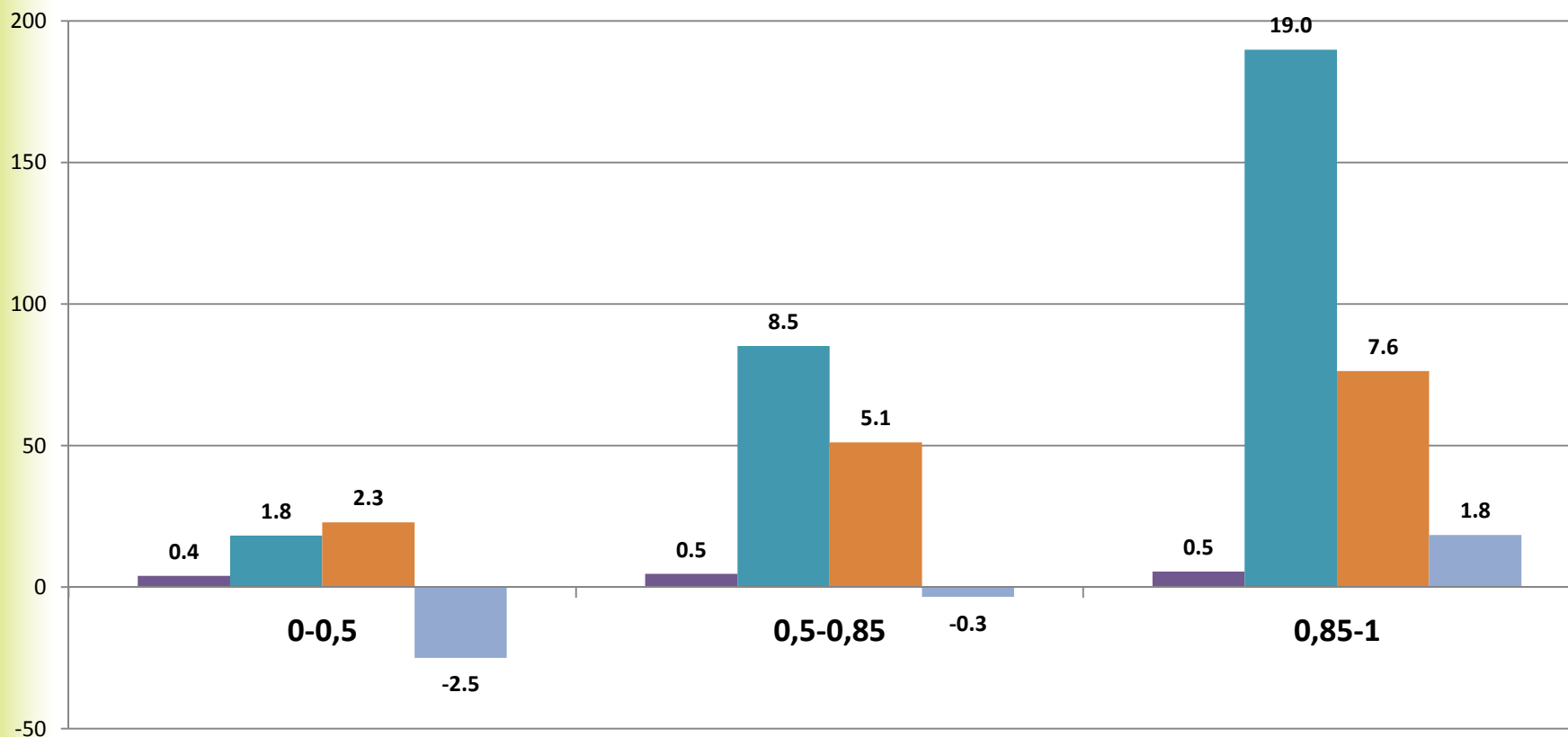
* Brak możliwości prezentacji danych ze względu na małą liczebność grupy.

Powierzchnia UR (ha)	8,1
Pogłowie bydła (LU)	5,3
Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę)	3,44

Powierzchnia UR (ha)	7,0
Pogłowie bydła (LU)	4,7
Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę)	3,63

■ Stoпа zadłużenia (%) ■ Stoпа inwestycji (%) ■ Dochód z gospodarstwa (tys. zł) ■ Dochód z zarządzania (tys. zł)

Wysokość wybranych wskaźników ekonomicznych w zależności od skali efektywności technicznej gospodarstw o wielkości od 8 do 25 tys. EUR

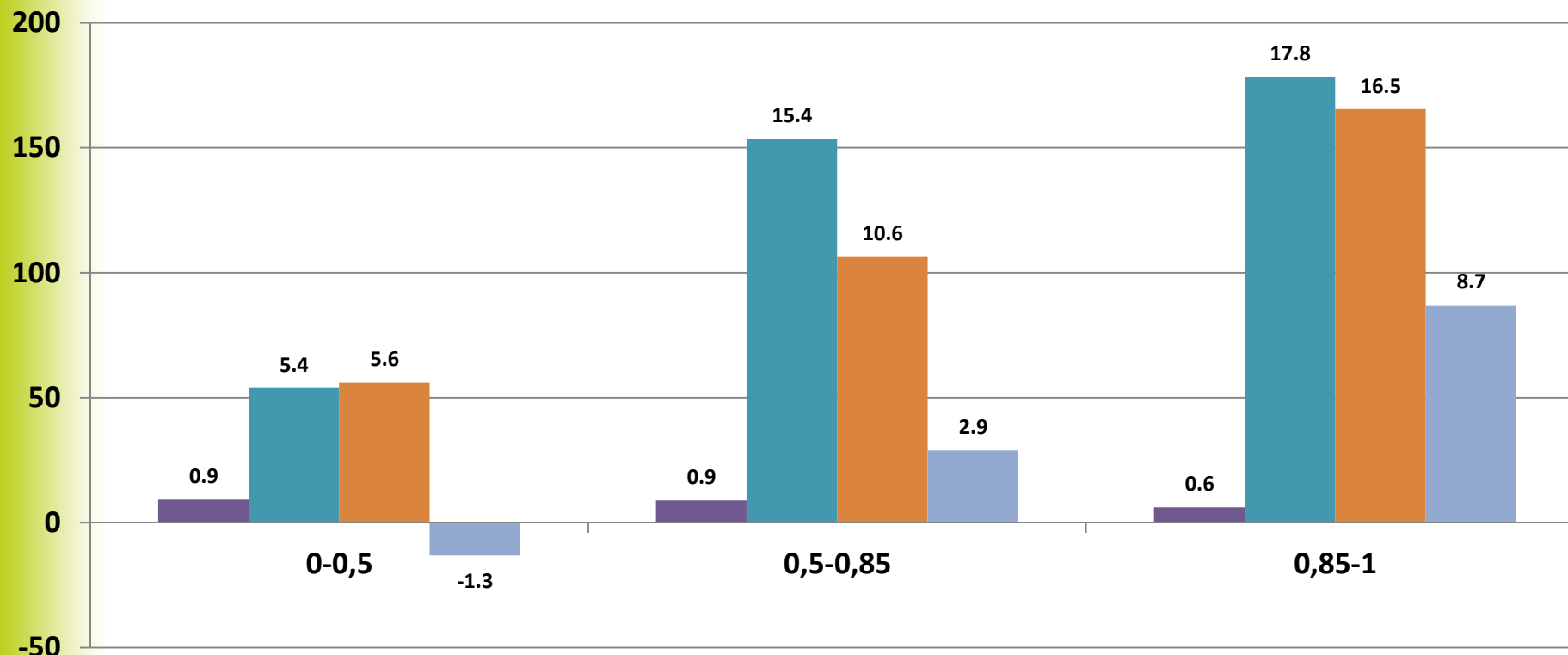
Powierzchnia UR (ha) 17,5
 Pogłowie bydła (LU) 12,5
 Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę) 3,43

Powierzchnia UR (ha) 17,0
 Pogłowie bydła (LU) 16,3
 Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę) 4,27

Powierzchnia UR (ha) 15,8
 Pogłowie bydła (LU) 18,5
 Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę) 4,87

■ Stopa zadłużenia (%) ■ Stopa inwestycji (%) ■ Dochód z gospodarstwa (tys. zł) ■ Dochód z zarządzania (tys. zł)

Wysokość wybranych wskaźników ekonomicznych w zależności od skali efektywności technicznej gospodarstw o wielkości od 25 do 50 tys. EUR

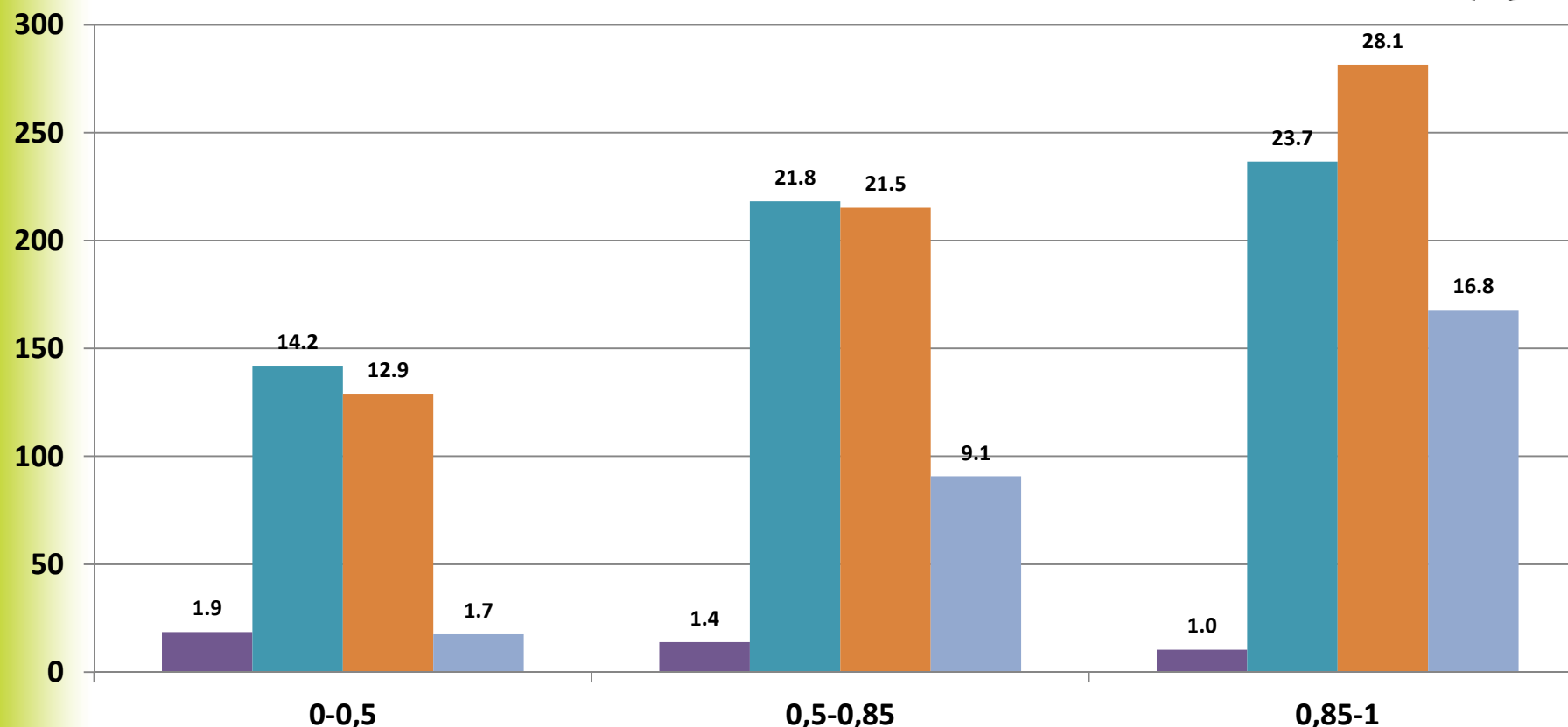
Powierzchnia UR (ha) 33,6
 Pogłowie bydła (LU) 28,8
 Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę) 4,14

Powierzchnia UR (ha) 28,6
 Pogłowie bydła (LU) 32,7
 Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę) 5,16

Powierzchnia UR (ha) 27,3
 Pogłowie bydła (LU) 36,5
 Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę) 6,40

■ Stopa zadłużenia (%) ■ Stopa inwestycji (%) ■ Dochód z gospodarstwa (tys. zł) ■ Dochód z zarządzania (tys. zł)

Wysokość wybranych wskaźników ekonomicznych w zależności od skali efektywności technicznej gospodarstw o wielkości od 50 do 100 tys. EUR

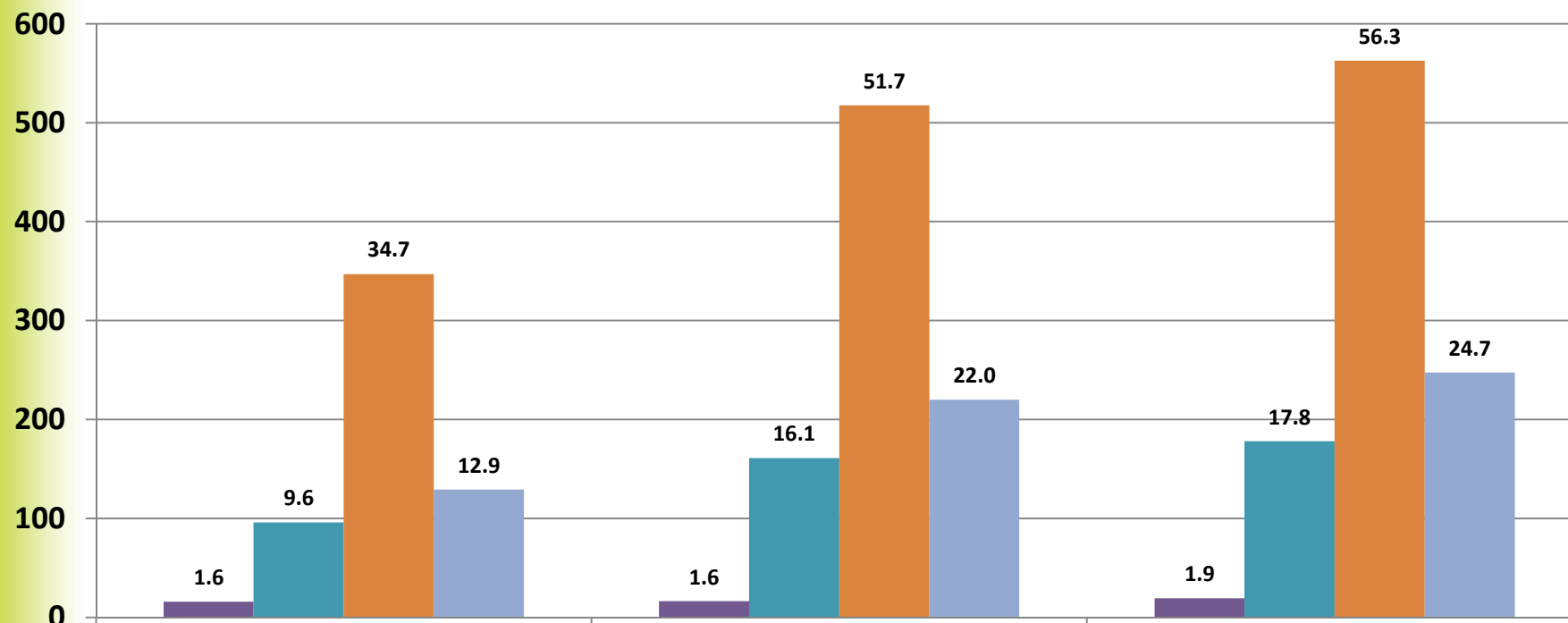
Powierzchnia UR (ha)	56,9
Pogłowie bydła (LU)	55,2
Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę)	5,37

Powierzchnia UR (ha)	50,6
Pogłowie bydła (LU)	61,2
Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę)	6,33

Powierzchnia UR (ha)	41,1
Pogłowie bydła (LU)	63,9
Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę)	6,62

■ Stopa zadłużenia (%)
 ■ Stopa inwestycji (%)
 ■ Dochód z gospodarstwa (tys. zł)
 ■ Dochód z zarządzania (tys. zł)

Wysokość wybranych wskaźników ekonomicznych w zależności od skali efektywności technicznej gospodarstw o wielkości od 100 do 500 tys. EUR

0-0,5

Powierzchnia UR (ha)	125,3
Pogłowie bydła (LU)	108,7
Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę)	5,93

0,5-0,85

Powierzchnia UR (ha)	116,5
Pogłowie bydła (LU)	143,3
Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę)	7,41

0,85-1

Powierzchnia UR (ha)	68,6
Pogłowie bydła (LU)	159,9
Wydajność mleczna krów (tys.kg/krowę)	7,45

■ Stopa zadłużenia (%) ■ Stopa inwestycji (%) ■ Dochód z gospodarstwa (tys. zł) ■ Dochód z zarządzania (tys. zł)

Podział gospodarstw według efektywności technicznej oraz uzyskanego dochodu z zarządzania

Klasa wielkości ekonomicznej gospodarstw w SO (ES6) i zakresy wielkości	Udział grupy w całej zbiorowości (%)	Gospodarstwa nieefektywne VRS<0,5 (%)	Gospodarstwa o niskiej efektywności VRS w przedziale 0,5-0,85 (%)	Gospodarstwa o wysokiej efektywności oraz w pełni efektywne VRS w przedziale 0,85-1 (%)
(1)	3,0	4,4	60,3	35,3
(2)	32,5	9,1	69,1	21,8
(3)	40,0	18,4	73,0	8,6
(4)	19,8	22,3	63,3	14,4
(5)	4,7	39,0	33,3	27,7
Łącznie	100	16,7	67,5	15,8

Ujemny dochód z zarządzania

Dodatni dochód z zarządzania

Wnioski

- **Przy ograniczonym popycie wewnętrznym eksport produktów mleczarskich jest jedyną szansą rozwojową gospodarstw mleczarskich**
- **Trwałe relacje między kosztami czynników produkcji (pracy i śr. produkcji), a cenami produktów rolniczych są czynnikiem sprawczym wzrostu koncentracji produkcji i spadku liczby gospodarstw mlecznych. Do 2020 r. liczba gosp. mlecznych może obniżyć się do około 100 tys.**

Wnioski

- **Potencjał produkcyjny polskich gospodarstw mlecznych był wyższy niż analogicznych gospodarstw z uwagi na:**
  - **większą powierzchnię UR w gospodarstwie**
  - **wyższe nakłady pracy,**
  - **jednak przy niższej wartości aktywów**
- **Polskie gospodarstwa mleczne były mniej wyspecjalizowane, z uwagi na:**
  - **niższy udział pastewnych w pow. UR,**
  - **niższą obsadę zwierząt i liczbę krów**
  - **niższy udział produkcji zw. w prod. ogółem**

Wnioski

- **Poziom intensywności w gospodarstwach polskich i węgierskich był zdecydowanie niższy niż w pozostałych, szczególnie w odniesieniu do kosztów czynników zewnętrznych i amortyzacji**
- **Produktywność ziemi i wydajność pracy w gospodarstwach polskich i węgierskich była zdecydowanie niższa niż w pozostałych gospodarstwach, natomiast wyższa była produktywność aktywów**
- **Dochodowość ziemi w gospodarstwach polskich była wyższa niż w węgierskich, podobna do niemieckich, niższa niż w holenderskich. W gospodarstwach duńskich była ujemna**

Wnioski

- **Dochodowość pracy własnej we wszystkich gospodarstwach poza duńskimi była dodatnia, jednak zróżnicowana**
- **Subwencje do działalności operacyjnej były głównym czynnikiem wpływającym na poziom dochodu z gospodarstwa, w gospodarstwach mniejszych zawarty był w przedziale 40-80%, w większych przekraczał 100%**
- **Dochód z zarządzania w gospodarstwach polskich i węgierskich był dodatni, natomiast w pozostałych ujemny, szczególnie duńskich**

Wnioski

- **Biorąc pod uwagę dochód z zarządzania, stopę inwestycji netto i parytet dochodowy stwierdzić należy, że szanse rozwojowe mają polskie gospodarstwa mleczne o wielkości ekonomicznej: 50 – 100 tys. euro i 100 – 500 tys. euro i utrzymujące min. 35 krów, takie szanse ma także część gospodarstw z klasy 25 – 50 tys. euro, ograniczone szanse rozwojowe mają gospodarstwa niemieckie, duńskie i holenderskie**

Dziękujemy za uwagę